

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**Kolonizace oblasti kolem Rožnovské Bečvy
a
rožnovské panství v předhusitském období**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Iva Teturová

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Somer, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Kolonizace oblasti kolem Rožnovské Bečvy a rožnovské panství v předhusitském období* vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího práce a s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Tomáši Somerovi, Ph.D., za cenné rady, vstřícnost i trpělivost. Mé dík rozhodně patří rodičům, kteří mě vytrvale podporovali během celého studia.

Věnování

Svou bakalářskou práci bych ráda věnovala památce své babičky, Anny „Hanky“ Horváthové, bývalé pracovníci Zemského archivu v Opavě a Státního okresního archivu Vsetín, která mě přivedla k lásce k historii a zájmu o regionální dějiny.

Obsah

Úvod.....	6
1. Kolonizace.....	11
1.1. Fenomén kolonizace v rámci společenského vývoje 13. a 14. století.....	11
1.2. Vrcholná kolonizace a německé právo.....	12
1.3. Lokace, lokační listina, lokátor.....	13
2. Kolonizace východní Moravy.....	15
2.1. Olomoucké biskupství.....	15
2.1.1. Bruno ze Schauenburku a manský systém.....	15
2.1.2. Kelečsko.....	16
2.1.3. Kolonizace levého břehu Rožnovské Bečvy.....	17
2.1.4. Panství Arnoltovice.....	18
2.1.4.1. Hodnota léna Arnoltovice.....	19
2.2. Šlechtické rody.....	19
3. Rožnovské panství.....	21
3.1. Páni z Kravař a vznik rožnovského panství.....	21
3.2. Hrad Rožnov.....	22
3.2.1. Doba vzniku a zakladatel.....	23
3.2.2. Lenní či alodní statek.....	24
3.3. Sídliště založená v prostoru kolem Rožnovské Bečvy.....	28
3.3.1. Meziříčí.....	29
3.3.2. Krásno.....	30
3.3.3. Zubří.....	31
3.3.4. Zašová.....	31
3.3.5. Krhová.....	32
3.3.6. Brňov, Velká Lhota, Malá Lhota.....	32
3.3.7. Veselá a Hrachovec.....	33
3.3.8. Střítež a Vidče.....	33
3.3.9. Rožnovec, Tylovice, Hážovice a Vigantice.....	33
4. Další dostupné prameny a jejich přínos pro poznání středověkého osídlení v oblasti kolem Rožnovské Bečvy.....	34
4.1. Farní síť.....	34
4.2. Archeologické prameny.....	35
4.2.1. Rožnov.....	35
4.2.2. Arnoltovice.....	37
4.2.3. Fortifikace v trati Zádvoří.....	38

4.3.	Kartografické materiály	39
4.4.	Toponomastika	41
4.4.1.	Lhoty	42
4.4.2.	Národnost kolonistů	42
4.4.3.	Příklad využití toponomastických a kartografických pramenů: vsi Hondorf, Vyšová a Nová Vyšová	43
	Závěr	45
	Seznam zkratk, pramenů a literatury	47
	Seznam zkratk	47
	Seznam pramenů	47
	Seznam literatury	48
	Resumé	51

Úvod

Město Rožnov pod Radhoštěm, které se nachází na východní Moravě v rámci vsetínského okresu, dnes většina lidí vnímá jako centrum valašské lidové kultury. Ostatně je zde k vidění Valašské muzeum v přírodě, kvůli němuž se do města sjíždí turisté z celé České republiky. Dalším lákadlem pro návštěvníky jsou nedaleké Pustevny s jedinečnou architekturou Dušana Jurkoviče a samozřejmě hora Radhošť se sochou slovanského boha Radegasta. Z hlediska dějin města si zvláště obyvatelé Rožnovska vzpomenu na partyzány, kteří se v okolních horách ukrývali za druhé světové války. Stále živá je paměť na rožnovské klimatické lázně fungující v 19. a první polovině 20. století, které připomíná dnešní Společenský dům obklopený rozsáhlými parky. Ovšem s postupem hlouběji do historie znalostí ubývá, snad až na známé povstání Valachů za třicetileté války. Obecně malý přehled zvláště ve středověkých dějinách Rožnovska pramení jistě i ze skutečnosti, že většina zdejších historických památek je přinejlepším barokního stáří. Čestnou výjimku tvoří vrch Hradisko, na němž se nachází hradní zřícenina. Pohled na lokalitu, značně poznamenanou lidskou i přírodní činností, příliš nenaznačuje, že zde kdysi stával hrad, jenž po dvě století tvořil centrum panství, které se postupně z Rožnovska rozrostlo údolím Rožnovské Bečvy až do oblasti Valašskomeziříčska.

Rovněž odborný zájem o středověké dějiny Rožnova, ale i Valašského Meziříčí a okolních vesnic, býval upozaděn literaturou studující lidovou kulturu, lázeňství nebo též přírodní prostředí. Světlá chvílka nastala na přelomu 19. a 20. století, kdy se o dějiny Valašského Meziříčí začal zajímat vlastivědný nadšenec Eduard Domlupil, který v rámci Vlastivědy moravské zpracoval *Valašskomeziříčský okres*. I Rožnov ovšem disponoval zájemcem o historii, byl jím Čeněk Kramoliš, autor *Rožnovského okresu*, na jehož počest byla pojmenovaná městská část Kramolišov. V obou případech se však nenašel nikdo, kdo by ve studiu pokračoval, a následná díla se zpravidla pouze omezovala na citace Domlupilových a Kramolišových závěrů. Ty však byly zatíženy řadou omylů, z nichž nejvýraznějším byl předpoklad, že město Rožnov založil Bruno ze Schauenburku, a to na základě chybné interpretace biskupovy závěti vydané roku 1267. Tento omyl převzala i odborná literatura, kupříkladu díla Libuše Hrabové nebo Ladislava Hosáka.¹ Hrad Rožnov se občas objevuje v kastelologických pracích Miroslava Plačka, Pavla Boliny a zvláště Jiřího Kohoutka, který na

---

¹ HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*, 2. díl, 1980, s. 390–391.; HRABOVÁ, Libuše: *Ekonomika feudální državy olomouckého biskupství ve druhé polovině 13. století*, s. 42.

lokalitě provedl v 80. letech sondážní výzkum.² Opětovný zájem o dějiny, nikoliv pouze Valašského Meziříčí, ale celého vsetínského okresu, probudil až Ladislav Baletka, ředitel Okresního archivu Vsetín v letech 1974–2008. Dnes se středověkým dějinám údolí Rožnovské Bečvy věnují zvláště Tomáš Baletka, současný ředitel vsetínského archivu, a Dalibor Janiš, který působí na Katedře historie Ostravské univerzity.

Roku 2010 oslavilo město Zubří 700 let své existence, přičemž došlo i k vydání monografie týkající se zuberských dějin od počátků až do současnosti sepsané Ladislavem Baletkou a Janem Koláčkem.³ Podobný scénář se opakoval i v případě Zašové a Veselé – tyto dříve samostatné vsi dnes tvoří jednu obec.⁴ Na těchto monografiích se podílel i Tomáš Baletka, který napsal kapitoly věnované středověku. Roku 2017 vyšla kniha o dějinách Valašského Meziříčí těžící z dlouholeté práce Ladislava Baletky.⁵ I Rožnov pod Radhoštěm se dočkal, i když podstatně skromnějšího, zpracování svých středověkých dějin. Jedná se o knížku Dalibora Janiše *Hrad a město Rožnov v časech středověku*, vydanou v rámci edice Rožnovské malé tisky.⁶ I přes svůj omezený rozsah, daný požadavky ediční řady, se jedná o dílo plné důležitých informací týkající se nejen hradu a města, ale i celého rožnovského panství. Navíc spolu s článkem věnovaným pánům z Krásna,⁷ poskytuje místy odlišný pohled, který je možno konfrontovat zvláště se závěry Tomáše Baletky. Některé další články týkající se Horního Pobečví, převážně zaměřené na místní fortifikace, vydal Dalibor Janiš ve spolupráci s Jiřím Kohoutkem.⁸ Důležitá je rovněž monografie *Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko* vydaná rozsáhlým kolektivem autorů, která se snaží o komplexní zpracování vsetínského okresu z pohledu historie, archeologie, geologie, geografie, ale i kupříkladu botaniky.⁹

Je ovšem třeba zmínit i další knihy, které se věnují společenskému vývoji ve středověku. Pro tuto práci byly hlavně důležité informace týkající se procesu kolonizace ve 13. a 14. století.

---

² PLÁČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 2001; DURDÍK, Tomáš – BOLINA, Pavel: *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha 2001; KOHOUTEK, Jiří: *Hrady jihovýchodní Moravy*. Zlín 2001; KOHOUTEK, J.: *Sondážní výzkum na hradě Rožnově*. Přehled výzkumů 31, 1989, s. 73.

³ BALETKA, Ladislav – KOLÁČEK, Jan: *Zubří 1310–2010: cesta ke kořenům*. Zubří 2010.

⁴ BALETKA, Tomáš a kol: *Zašová v proměnách časů*. Zašová 2020; BALETKA, T. a kol: *Veselé v proměnách časů*. Zašová 2021.

⁵ BALETKA, L. a kol: *Valašské Meziříčí*. Praha 2017.

⁶ JANIŠ, Dalibor: *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm 2001.

⁷ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna, jejich majetkové zázemí a sociální vazby (K otázce stratifikace moravské šlechty ve vrcholném středověku)*. Acta musealia: Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín 18, 2020, č. 1–2, s. 24–53.

⁸ JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Hrady a jejich úloha ve struktuře osídlení horního Pobečví*. Archaeologia historica 27, 2002, s. 179–195.

⁹ NEKUDA, Vladimír (ed.): *Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko*. Brno 2002.

Zvláště právní stránku kolonizace spojené s německým právem ve svých dílech rozebral Josef Žemlička.¹⁰ Řadu jednotlivých příkladů i závěrů z archeologických výzkumů zase poskytl Jan Klápště v knize *Proměna českých zemí ve středověku*.¹¹ Vedle odborné literatury je k tématu dostupná i řada písemných pramenů. Většina z nich se nachází v edici *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*.¹² Jedním z hlavních pramenných zdrojů je, možná trochu překvapivě, též kronika ze 17. století. Autorem kroniky je meziříčský měšťan a puškařský mistr Ondřej Sivý, jenž zaznamenával svůj život v neklidném pobělohorském období a nastupující rekatolizaci, která jej nakonec přiměla opustit Meziříčí a přestěhovat se do Trenčína. Rukopis se posléze opět dostal na Moravu a skoro zázrakem přežil až do 20. století. Bohužel, během druhé světové války byl ztracen a nyní je k dispozici pouze opis pořizený Františkem Dobešem ve 40. letech 20. století, který posloužil jako předloha pro edici vydanou roku 2021. Pro středověké dějiny Rožnovska i Meziříčska je kronika důležitá, jelikož se v ní nachází opisy řady starých listin a privilegií, které se do dnešní doby nezachovaly.¹³ Snahou této práce je, pokud možno, interdisciplinární studium procesu osídlování údolí Rožnovské Bečvy. Z toho důvodu využívá též poznatků z archeologických výzkumů a studií místních názvů.¹⁴ Rovněž pracuje s kartografickými materiály, hlavně se stabilním katastrem z první poloviny 19. století. Zvláště Zdeněk Boháč ve svých článkách ukázal, že studium katastrů i půdorysné situace sídlišť může přinést nové informace nejen o samotné obci, ale i o středověkém osídlení v daném regionu.¹⁵

V rámci úvodu je třeba geograficky přesněji vymezit oblast, jíž se bude tato práce věnovat. Středověké osídlení se koncentrovalo hlavně v prostoru Rožnovské Brázdy. Jedná se o horské údolí s průměrnou nadmořskou výškou 480 metrů, ze severu ohraničené masivy Moravskoslezských Beskyd a na jihu Vsetínskými vrchy. Osu brázdy vytváří koryto Rožnovské Bečvy, která pramení pod vrcholem Vysoká, nedaleko slovenských hranic. U Valašského Meziříčí se Rožnovská Bečva stéká se Vsetínskou, čímž vzniká řeka Bečva. Právě oblast kolem koryta Rožnovské Bečvy je nejvhodnější k osídlení, a proto se zde nachází většina sídlišť.¹⁶ Tato práce tedy bude sledovat postup středověké kolonizace v přibližně 18 km dlouhém úseku

---

¹⁰ ŽEMLIČKA, Josef: *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha 2014; ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*. Praha 2002.

¹¹ KLÁPŠTĚ, Jan: *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2005.

¹² BOČEK, Antonín – CHYTIL, Josef – CHLUMECKÝ, Petr – BRANDL, Vincenc – BRETOLZ, Bertold (edd.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. IV.–XV.* Olomouc – Brno 1845–1903.

¹³ ZAJÍC, Petr (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská: paměti Ondřeje Sivého a jeho následovníků*. Valašské Meziříčí 2021

¹⁴ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména*. 1970–1980.

¹⁵ BOHÁČ, Zdeněk: *Katastry – málo využitý pramen k dějinám osídlení*. Historická geografie 20, 1982, s. 15–87; BOHÁČ, Z.: *K některým geografickým aspektům středověkého osídlení v našich zemích*. Historická geografie 10, 1973, s. 14–20.

¹⁶ ELIÁŠ, Mojmír a kol.: *Geologie*, s. 9 – 48.

od soutoku obou Bečev až po oblast Rožnovska. Jedná se o vymezení, které je v souladu i s historickým vývojem, jelikož dále na východ již středověké osídlení nepostoupilo a jeho nejvýchodnější výspou je ves Vigantice. V dané oblasti se postupně etablovalo rožnovské panství, které tvořily vsi ležící v Rožnovské Brázdě, v podhůří okolních horských masivů a také přilehlé části Meziříčska. Právě na Meziříčsku se nacházelo sousední arnoltovické panství, k němuž patřilo město Meziříčí. Obě dominia však měla mnohdy stejné majitele, a navíc si v průběhu historie „předávala“ některé vsi.

První část této práce poskytne obecný úvod týkající se důležitých pojmů a fenoménů, jakými je kolonizace, německé právo, lokace a další. Proces vzniku kolonizační vsi se pokusí ilustrovat na dostupných regionálních dokladech, zvláště s využitím dochované lokační listiny pro vesnici Zubří. Následně se pozornost přesune přímo na východní Moravu, zvláště na Kelečsko a Meziříčsko, kde probíhala kolonizační aktivita olomouckých biskupů, která se posléze přesunula do Horního Pobečví. Vedle toho je třeba zmínit činnost další vrchnosti v oblasti, šlechtických rodů pánů z Krásna a pánů z Kravař. Hlavním předmětem zájmu této kapitoly je vyhledat v dochovaných písemných pramenech nejstarší zmínky o jednotlivých sídlištích a s jejich pomocí sledovat průběh kolonizační vlny v oblasti. Důležité rovněž je všimnout si zakladatelů či prvních známých držitelů jednotlivých osad a jejich vztahů buď k olomouckým biskupům, nebo ke šlechtickým rodům, díky čemuž lze vymezit majetkové sféry jednotlivých vrchností a také sledovat jejich případné proměny v čase.

Další část této práce se již týká historie rožnovského panství v předhusitském období. Vznik panství je spojen s pány z Kravař, kteří jej drželi až do doby husitských válek, a z toho důvodu je třeba věnovat tomuto rodu a jeho majetkové držbě na Moravě patřičnou pozornost. K dispozici je několik listin týkajících se kravařské držby ať už hradu Rožnova, anebo celého panství, které vedle toho, že přináší cenné informace, taky vytváří řadu otázek, na něž se tato práce pokusí odpovědět. V první řadě je třeba uvést omyly, jichž se starší literatura dopouštěla při určování doby vzniku hradu i městečka Rožnovce, a jejich následné opravy, o které se zasloužili zvláště Tomáš Baletka a Dalibor Janiš. Nejdůležitější je však otázka, na jejíž odpovědi se neshoduje ani dnešní odborná literatura, a sice zda byl hrad Rožnov lenním statkem olomouckého biskupství, nebo se jednalo o alodní držbu pánů z Kravař. Na způsobu zodpovězení tohoto problému je závislé též zhodnocení procesu vytváření celého panství, které postupně pohlcovalo jak původně alodní majetky pánů z Krásna, tak rovněž sídliště ležící na biskupské půdě. Pozornosti se dostane i dějinám jednotlivých městských a vesnických sídlišť, která se nachází v prostoru kolem Rožnovské Bečvy, a z nichž většina se časem stala součástí

rožnovského panství. Většímu zastoupení se v písemných pramenech těší zvláště Krásno, podle něhož se tituloval místní šlechtický rod, rovněž Meziříčí, jakožto jediné město v oblasti, ale i největší vesnice Rožnovské brázdy, Zubří a Zašová se svými rychtářskými privilegii.

Poslední kapitola již opustí prostředí písemných pramenů a pokusí se zhodnotit přínosnost dalších dostupných zdrojů pro poznání středověkého osídlení v oblasti kolem Rožnovské Bečvy. Jedná se zvláště o závěry z archeologických výzkumů a průzkumů týkajících se hlavně fortifikační architektury. Dále lze studovat tvar a rozlohu katastrů i půdorysnou situaci jednotlivých sídlišť za využití indikačních skic a výkazů ploch tzv. stabilního katastru. Protože katastr pochází až z první poloviny 19. století, nabízí se otázka, nakolik směřodonné jsou z něj vyvozené závěry pro sídelní strukturu ve středověku, a to zvláště s ohledem na tzv. pasekářskou kolonizaci, která v oblasti probíhala od 16. do 18. století. Do třetice se jedná o toponomastické prameny. Na základě studia jmen sídlišť lze zkoumat, zda v oblasti převládal určitý způsob tvorby názvů, ať už odvozením od osobních jmen, pojmenováním podle geografické situace, nebo pro dané období typickým nazýváním vsí Lhota. V závěru je třeba uvést příklad, kdy využití kartografických a toponomastických pramenů dopomohlo při lokalizaci zaniklé středověké vsi Hondorf.

1. Kolonizace

Termín kolonizace je většinou používán pro označení procesu získávání nové zemědělské půdy spojeného s pohyby obyvatelstva. V případě středověké kolonizace nelze uvažovat pouze o ohraničeném „jednorázovém“ jevu nejmarkantnějším za doby přemyslovských králů, neboť pohyby v sídelní struktuře probíhaly po celou dobu středověku již od 6. století, tedy od počátků slovanského osídlení.¹⁷ Tato práce se týká výrazné kolonizační vlny nejmarkantnější ve druhé polovině 13. a první polovině 14. století. Ve snaze o její odlišení je v literatuře užíváno různých přídavných jmen – vnější kolonizace, německá kolonizace či vrcholná kolonizace, ovšem každý z termínů přináší určité úskalí. Vnější kolonizace se týká příchodu cizího, převážně německého, obyvatelstva, zatímco pro pohyby domácích se užívá označení vnitřní kolonizace, což naznačuje dva na sobě nezávislé kolonizační proudy. Ve skutečnosti ovšem vznikala sídliště zpravidla obsahující jak německou, tak českou složku, a celý proces probíhal za vzájemného kulturního ovlivňování. Označení německá kolonizace zase navádí k myšlence, že se jednalo čistě o německou záležitost, přestože by se dalo použít ve smyslu šíření německého práva, které ovšem využívali i domácí kolonisté.¹⁸ Tato práce bude využívat termínu vrcholná kolonizace, protože se zdá být nejobjektivnější, zvláště z pohledu národnosti kolonistů, která ve středověku nehrála zdaleka takovou roli jako při nacionalistických bojích 19. a 20. století.¹⁹

1.1. Fenomén kolonizace v rámci společenského vývoje 13. a 14. století

Fenomén kolonizace je spojován s dlouhodobým procesem vývoje a transformace středověké společnosti, který ve zjednodušeném podání znamenal přechod od starší agrární společnosti ke společnosti urbánní fungující na tržních principech. Přičemž existují značné rozdíly nejen mezi západní a střední Evropou vzhledem k odlišnému výchozímu podloží, ale též mezi jednotlivými střeoevropskými státy. Ostatně i uvnitř českého království panují jistá specifika v rámci jednotlivých oblastí Čech, Moravy a přilehlé části Slezska, které jsou dané řadou faktorů, jako politické události, geografické podmínky, majetkoprávní vztahy vrchností či šíření cizího vlivu v pohraničních oblastech. V rámci českých zemí platí 13. století za jakousi

---

¹⁷ KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 170–181.

¹⁸ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 11–30.

¹⁹ MUSIL, F.: *Osídlování Poorlicka*, s. 7–13.

„spojnici“ mezi světem „starým a novým“. Docházelo k postupnému rozpadu starých opor moci přemyslovských knížat, tedy hradské soustavy a knížecích regálů. Ty přestávaly vyhovovat stabilnímu a ekonomicky silnému státu přemyslovských králů, kteří si postupně vytvářeli nové pilíře své vlády. Stávaly se jimi hlavně královské hrady, které vedle obranné funkce sloužily i jako správní centra přilehlých oblastí, a města, jež v sobě koncentrovala obchod, řemeslnou výrobu a trh spojený s mincovní směnou, a stávala se tak středobodem tržní sítě oblasti. Rovněž šlechta s církví se vymaňovaly z vlivu hradské soustavy a do svých rukou získávaly zvláště pozemkové majetky. Ve snaze zvětšit svou držbu a z ní plynoucí zisky si pomáhaly právě kolonizací. Zakládaly vsi, posléze i města a hrady, které postupně vytvářely mnohdy rozlehlá panství.²⁰

Zvláště během druhé poloviny 13. století se v českém království vytvořila základní městská síť doplněná velkým počtem hradů a jiných fortifikací. Zahušťování osídlení ve staré sídelní oblasti navazovalo na v této činnosti velmi aktivní 12. století. Značných proměn se dostalo zvláště dříve rozlehlým pohraničním hvozďům, které ustupovaly lidské činnosti. Tyto rozsáhlé změny byly možné díky dlouhému vývoji domácího prostředí na takovou úroveň, že bez větších obtíží a nebývale rychle přejalo inovace západní Evropy.²¹ V lucemburském období se řada těchto „novinek“, jako města s městskými právy a společenskou vrstvou měšťanů, tržní hospodářství spojené s monetizací, „pozemková“ šlechta s dědičným majetkem, bohaté církevní instituce nebo jednodílná poddanská vrstva, stala běžnou součástí společenského života. Všechny tyto fenomény jsou navzájem propojeny v jeden celek a s řadou dalších vytváří charakteristiku společnosti vrcholného středověku. Patří zde i kolonizace propojená s německým právem, která může být v rámci společenského vývoje vnímána jako jeden z jeho katalyzátorů, rovněž průvodní jev a vlastně též důsledek.²²

1.2. Vrcholná kolonizace a německé právo

Hlavním důvodem, proč se vrcholná kolonizace odlišuje od předchozího osídlovacího procesu, je právní ukotvení spočívající ve smlouvě uzavírané mezi vrchností a kolonisty, v níž došlo k vymezení vzájemných vztahů a často podrobnému uvedení práv i povinností osadníků. Již ve 12. století tuto kolonizační vlnu zaznamenaly německé země, do nichž přicházeli

---

²⁰ ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 11–53.

²¹ KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 193–406.

²² ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 53–57.

převážně vlámské, fríské a holandské kolonisty, kteří s sebou přinášeli soubor zvyklostí ze své domoviny. Mezi zásadní práva, jež si vymohli u nové vrchnosti, patřila osobní svoboda a dědičná držba majetku. Tento nový vztah poddaných s vrchností se v listinách objevuje pod názvy holandské, vlámské či francké právo. Výhody kolonizace brzy rozpoznala církev, a zvláště kláštery se tak snažily zvyšovat hospodářský potenciál svých držav. Velmi aktivní byl rovněž magdeburský arcibiskup Wichmann, který vytvořil základy tzv. magdeburského práva, značně rozšířeného u pozdějších středoevropských měst. Brzy se zapojila i šlechta, která propojila kolonizaci s dobovačnými aktivitami týkajícími se převážně dosud slovanských částí dnešního Německa.²³

Propojením jednotlivých práv užívaných v německých zemích vzniklo tzv. německé právo, *ius theutonicum*. Tento název označuje místo původu tohoto práva, nikoliv soubor privilegií, kterých by užívali pouze Němci, a začal se používat až ve středoevropských zemích nikoliv v samotném „Německu“. Do českých zemích se právo šířilo zvláště z německých a rakouských oblastí a rovněž z vratislavského Slezska, kde kolonizace probíhala přímo pod taktovkou Piastovců. Základem německého práva byla osobní svoboda osadníků a dědičná držba půdy, častý byl rovněž úplný či alespoň částečný přechod na peněžní formu dávek odváděných vrchnosti. Jednalo se pro obě strany výhodnou smlouvu. Kolonisté byli vedle zmíněných privilegií vyňati ze závazků vůči hradské soustavě a s tím spojených platů a břemen. Pro vrchnost se to znamenalo zajištění pravidelného příjmu, navíc s německým právem zpravidla došlo k vyměření půdorysu sídliště na jednotlivé lány, což značně usnadňovalo stanovení výše dávek i orientaci v majetkové držbě jednotlivých osadníků. Tyto změny se netýkaly pouze nově zakládaných sídlišť, ale i již existujících osad, v nichž mohlo dojít k novému vyměření plužiny či pouhému přijetí německého práva jako výhodnější úpravy vztahů obyvatel s vrchností.²⁴

1.3. Lokace, lokační listina, lokátor

Pojem lokace bývá spojený s vysazením vsi na německém právu. Označovat může nejen založení nového sídliště, ale také udělení právních výhod již existující osadě. Tzv. lokační listinou se zpravidla myslí zápis, jež oznamuje záměr založit nové sídliště. Příjemcem této listiny bývá velmi často lokátor, tedy člověk, který měl na starosti zorganizovat tento často

---

²³ ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 61–76.

²⁴ Tamtéž s. 116–135.

nelehký počín. Musel zajistit dohodu s vrchností, na jejíž půdě sídliště vznikalo, sháněl finance a vhodné osadníky, vyměřoval usedlosti s lány a organizoval celý proces. Dalo by se jej označit za středověkého podnikatele, jelikož se jednalo o rizikový podnik, na němž mohl hodně prodělat ale i hodně získat. V případě úspěchu lokace byl lokátor zpravidla odměněn v podobě dědičné držby rychty a s ní spojených výnosů.²⁵

Takováto lokační listina existuje i pro ves (dnes město) Zubří. Díky opisům ze 17. století se dochovala česky psaná confirmace této původně jistě latinské listiny hlásící se k 8. červenci 1310. Vydavatelem písemnosti je Bohuslav z Krásna, člen rodu, který v té době vlastnil území na pravém břehu Rožnovské Bečvy. Příjemcem je jistý Pertold, jemuž Bohuslav uděluje „*ves Zubří jmenovanou, v kteréžto vsi čtyřiceti lánů on a jeho potomci osaditi mají a oděditi.*“²⁶ Za svou snahu Pertold získal dědičnou rychtu, k níž patřily dva lány (jeden měl sám obdělávat, druhý mohl pronajmout), poddanský plat z desíti lánů a desetina dávek ze zbylých lánů. Jakožto rychtář Pertold disponoval nižší soudní pravomocí a z poplatků a pokut mu plynula jedna třetina. Dále měl k dispozici mlýn, krčmu, pekaře, kováře a řezníka. Navíc mohl lovit zajíce, ptáky a v postní dny též ryby v řece Bečvě.²⁷

Zvláště u vesnic, které vznikaly na úkor lesa, určitý čas trvalo, než se půda mohla obdělávat a začala vynášet. Z toho důvodu vrchnost udělovala kolonistům určitý počet svobodných let, během nichž nemuseli odvádět poddanské dávky. Ačkoliv se počet let zpravidla v lokačních listinách uvádí, v Pertoldově listu chybí. Je možné, že se vytratil při opisování²⁸ a zůstala zde pouze formulace: „*A když ten frejunk vyjde, teda lidé osedlí mají nám a našim potomkům z každého lánů osedlého půl hřivny do roka dáti a platiti.*“ Placení dávek bývalo stanoveno na určité dny, v tomto případě měli obyvatelé Zubří platit 16 grošů na sv. Jiří a 16 na sv. Václava. Vedle peněžních dávek odevzdávali vrchnosti i kuřata a jiné požitky.²⁹

---

²⁵ KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých zemí*, s. 223–231; ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 103–135.

²⁶ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 69.

²⁷ Tamtéž, s. 69.

²⁸ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 31–32.

²⁹ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 69.

2. Kolonizace východní Moravy

2.1. Olomoucké biskupství

2.1.1. Bruno ze Schauenburku a manský systém

Bruno ze Schauenburku se řadí mezi nejvýznamnější olomoucké biskupy, jelikož se zasadil o vzestup významu i moci biskupství a rovněž o značné rozšíření jeho pozemkové držby. Jak naznačuje jeho predikát, byl biskup Bruno příslušníkem severoněmeckého rodu Schauenburků, známého pro svou dobytelskou a kolonizační činnost původně slovanského území v prostoru mezi dnešním Lübeckem a Kielem. Již v německých zemích Bruno rozvíjel svou církevní kariéru, kdy působil v Lübecku, Magdeburku, Hamburku, a nakonec i u papežského dvora. Zvláště díky podpoře papeže Inocence IV. získal Bruno post olomouckého biskupa, který začal zastávat od roku 1247. Nastoupil v nelehkém období, kdy po smrti biskupa Roberta došlo během pětiletého bezvládní a bojů o moc k rozvrácení olomoucké diecéze, jak po správní, tak po hospodářské stránce. Biskup Bruno však díky svým zkušenostem a schopnostem dokázal biskupství opět povznést a stal se jedním z předních mužů nejen na Moravě ale i v prostředí královského dvora.³⁰

Právě za vlády krále Přemysla Otakara II. došlo k vlně nejintenzivnější zakladatelské činnosti, díky níž bylo postaveno velké množství hradů a založena řada měst a vesnic. Rovněž biskup Bruno proslul jako velký podporovatel a organizátor kolonizace. Velkou pozornost věnoval budování pozemkového vlastnictví své diecéze a s ním spojeného lenního systému. Jedinečně zkombinoval lenní právo s právem německým, kdy pověřoval své leníky kolonizací určitého území, které jim posléze udělil jako dědičné léno. Jako protiváhu měli tito leníci, zvaní rovněž jako manové, k biskupovi jako svému lennímu pánovi určité závazky, zpravidla vojenské povahy. Díky této propracované manské organizaci byl biskup schopen postavit své vlastní vojsko.³¹ Velkou zásluhou biskupa Bruna je i větší koncentrace dříve místy rozdrobených biskupských statků a účelná snaha o zvýšení příjmů z nich plynoucích. Toho rovněž docílil zakládáním měst, která bývala napojená na důležité obchodní trasy v zemi a rovněž plnila roli hlavního trhového místa pro okolní sídliště. Centrem vznikajících biskupských lenních panství se stávaly hrady případně tvrze, na nichž sídlili přední leníci.³²

---

³⁰ SOMER, Tomáš: *Nástup Bruna ze Schauenburka na biskupský stolec v Olomouci*, s. 129–144.

³¹ ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 150–159.

³² HRABOVÁ, L.: *Biskup Bruno ze Schauenburgu a hospodářské přeměny na Moravě ve XIII. století*, s. 147–149.

Někteří z těchto manů přišli přímo s biskupem z německých zemí. Jedním z nich byl i Helembert z Turri, který kolonizoval Slavičinsko. Dále se jednalo o značný počet příslušníků místních nižší šlechty, ovšem i členové panských rodů mívali o držbu některých lén zájem.³³

2.1.2. Kelečsko

Oblast Kelečska působila lákavě již v raném středověku, jelikož jí procházelo hned několik dálkových obchodních cest. Statky zde olomoučtí biskupové drželi už ve 12. století. Dokládá to známá listina biskupa Jindřich Zdíka datovaná do roku 1141, dle níž měl biskup Jan II. (1104–1126) odkoupit vsi Sazany a Němetice od olomouckého údělného knížete Oty II. Samotná Kelč se v listině neobjevuje, mohlo to však být způsobeno tím, že si ji ponechal ve svých rukou Ota II. V pramenech Kelč vystupuje až o celé století později ve dvou listinách papeže Inocence IV. z roku 1247. Písemnosti se týkají odškodnění biskupa Konráda, kterého nahradil papežem podporovaný Bruno ze Schauenburku, v podobě majetků v Holešově, Opavě a Kelči. Tyto zmínky hovoří o tzv. Starém městě, které leželo na důležité obchodní cestě vedoucí ze směru Kroměříže na Starý Jičín.³⁴

Další důležitá zpráva týkající se Kelče pochází z roku 1270, kdy biskup Bruno udělil vdově Kateřině v lenní držbu ves Komárovice s mlýnem, ves Babice s mlýnem a novou ves Branky s mlýnem spolu s dvěma mlýny „*circa civitatem Kelcz*“.³⁵ Městem Kelč se již myslí tzv. Nové město, které biskup Bruno založil nejspíš v 60. letech na části území vsi Sazany. Zbylá část vsi a Staré město se postupně přetvořily na kelečské předměstí. Na počátku 70. let nechal biskup vystavět hrad Šaumburk, reprezentativní sídlo a jeden z nejrozlehlejších moravských hradů, který se stal správním centrem kelečského panství.³⁶ Jeho purkrabí Mikuláš z Choryně platil za významného biskupského leníka nejen na Kelečsku ale i v oblasti kolem Rožnovské Bečvy. Právě Kelečsko se pro olomoucké biskupy stalo výchozí pozicí ke kolonizaci dosud neosídlené oblasti Horního Pobečví.³⁷

---

³³ JAN, Libor: *Věrně po boku svého krále: Bruno ze Schaumburku*, s. 70–74.

³⁴ PAPAŽÍK, David a kol.: *Dějiny města Kelče*, s. 33–39.

³⁵ CDM, IV, s. 45–46, č. 36.

³⁶ PAPAŽÍK, D. a kol.: *Dějiny města Kelče*, s. 38–44.

³⁷ JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Středověké osídlení*, s. 131–134.

2.1.3. Kolonizace levého břehu Rožnovské Bečvy

V poslední třetině 13. století se oblastí zájmu kolonizační činnosti olomouckých biskupů stalo Meziříčsko ležící v těsném sousedství s Kelečskem a také oblast na levém břehu Rožnovské Bečvy. Jednalo se již o okrajové či přímo pohraniční území, které v dřívějších dobách nepoznalo trvalého osídlení. I zde se uplatnil biskupský systém kolonizace prostřednictvím leníků.³⁸

O osídlovacích aktivitách na levém břehu Rožnovské Bečvy se mnoho písemných pramenů nedochovalo. K dispozici je ovšem jedna listina z roku 1297, která zmiňuje téměř všechny zde založené vsi – Brňov, Velkou Lhotu, Malou Lhotu, Střítež a Vidče. Příjemcem této listiny je Mikuláš z Choryně, purkrabí na biskupském hradě Šaumberku, který požádal biskupa Dětricha, aby mu obnovil obdarování od svého předchůdce, biskupa Bruna, které se ztratilo při obléhání hradu. V původní listině vydané někdy před rokem 1281 (datum Brunovy smrti) Mikuláš obdržel 120 lánů určených k osídlení. Zde také Mikuláš založil ves Brunnow (dnešní Brňov). Dětrich svému leníkovi navíc udělil les, jež byl vymezen „*de metis Wrsonis de Mezersicz...ad fluuium Bobirs, metas Jursiconis de Cyechei et Marsiconis de Wychsz seu de Wyrš...ad fluuium Bozam*“.³⁹ Mikuláš a jeho potomci měli tato darovaná území kolonizovat, přičemž polovinu vzniklých vsí obdrželi jako dědičné léno a druhá část připadla zpět biskupům. Přestože uvedená jména a predikáty jsou značně zkomolené, nejspíš kvůli dochování listiny pouze v opisu z 19. století, lze v nich s jistou mírou opatrnosti spatřovat Jiříka ze Stříteže a Maršíka z Vidče. O jejich totožnosti nejsou žádné bližší informace, ale nejspíše se jednalo o biskupské leníky. Ve vymezené oblasti se nachází řeky Bečva a Bystřice, jež by odpovídaly názvům „Bozam“ a „Bobris“.⁴⁰ Nejčitelnější je jméno Vrše z Meziříčí, pro které se rovněž jedná o nejstarší zmínku. V rámci takových hranic by darovaný les odpovídal katastrům dnešních vesnic Velké a Malé Lhoty a možná i části Veselé. Mikuláš se tedy mohl stát zakladatelem obou Lhot, které by následně spolu s Brňovem vytvořily jeho lenní panství, přestože se v písemných pramenech objevují až o několik desetiletí později. V oblasti se ještě vyskytují vsi Křivé a Veselá, které mohly být onou polovinou připadnuvší zpět biskupům, což však pro mlčení pramenů není možné bezpečně prokázat.⁴¹

³⁸ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 21–23.

³⁹ CDM V, s. 77–78, č. 75.

⁴⁰ JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Středověké osídlení*, s. 131–134.

⁴¹ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 45.

2.1.4. Panství Arnoltovice

Roku 1307 se v listině biskupa Dětricha zmiňuje biskupský maršálek Jiří z Arnoltovic, který se tituloval podle tvrze, jež se nacházela nad dnešní vesnicí Poličnou. Tato tvrz se stala centrem poměrně rozlehlého biskupského lenního panství. Dalším známým držitelem Arnoltovic je roku 1355 uvedený „*Jenczo de Arnoldsdorf*“.⁴² Tento biskupský leník, jinak známý jako Jeneč ze Srbec, vlastnil panství až do roku 1376, kdy se jej po více jak dvacetileté držbě rozhodl prodat.⁴³ Tento záznam je důležitý, jelikož poskytuje výčet sídlišť náležejících k tvrzi Arnoltovice. Jedná se o městečko Meziříčí, polovinu vsí Arnoltovice, Juřiny Lhoty a Stříteže, vsi Křivé, Hrachovec, Veselou, Pešíkovu Lhotu, Oznici, Polomsko, Kateřinsko a Hodonavsko.⁴⁴ Chybějící poloviny tři vsí vlastnil jistý Petr (Petřík), rovněž se titulující dle Arnoltovic, který nejspíš následoval Jenčova příkladu, a své držby prodal stejnému kupujícímu. Nový majitel je velmi zajímavou a netradiční postavou v seznamu držitelů panství. Byl jím Mistr Oldřich Kortelangen, učenec, který získal titul magistra astronomie, a na čas působil jako dvorní matematik a hvězdář uherského krále Ludvíka. Do dějin Meziříčí se mistr Kortelangen zapsal ještě jednou listinou, v níž roku 1377 městu Meziříčí udělil právo na odúmrt'.⁴⁵ V té době šlo stále o poměrně vzácnou výsadu. Jako předloha posloužilo Kortelangenovi privilegium města Nový Jičín. Zajímavé je, že za držby mistra Kortelangena se pro Meziříčí používal německý název Schönstadt, tedy v překladu Krásné město. Možné úvahy, zda se název nevztahoval spíše ke Krásnu, rozptylují hned dva pádné důkazy. Město Meziříčí používalo pečeť s opisem SIGILLIVM.CIVIVM.DE SCHOENSTAT a Krásno bylo povýšeno na městečko až roku 1451.⁴⁶

Dalším vlastníkem panství se stal Jindřich z Bělé, synovec biskupa Jana ze Středy. Přestože se neukázal být příliš dobrým hospodářem a roku 1392 se panství kvůli dluhům vzdal ve prospěch biskupa Mikuláše, Meziříčí má dodnes ve znaku korunu kosmo ve štítu, tedy erb pánů z Bělé.⁴⁷ Panství na čas spravoval biskupský purkrabí, dokud jej roku 1396 přímo v arnoltovické tvrzi nekoupil Lacek z Kravař, který tak získal městečko Meziříčí se všemi Hrachovec, Křivé, Střítež, Veselá a tvrz Arnoltovice se dvorem a s vesnicemi Poličná, Jarcová Lhota, Pešíkova Lhota a Oznice.⁴⁸ Důvod Lackova zájmu o koupi léna je nasnadě, za své

---

⁴² BALETKA, T. a kol.: *Veselá*, s. 25.

⁴³ CDM VI, s. 7–8, č. 9.

⁴⁴ CDM VII, s. 795, č. 179.

⁴⁵ CDM, XV, s. 150–151, č. 176.

⁴⁶ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 28–29; 33–42.

⁴⁷ Tamtéž, s. 39–42.

⁴⁸ CDM, XII, s. 308–309, č. 333.

nezletilé synovce spravoval jičínské, rožnovské i vsetínské panství, a arnoltovické zboží tedy dobře zapadlo do této mohutné koncentrované držby.

2.1.4.1. Hodnota léna Arnoltovice

K dispozici jsou dva záznamy o prodeji panství v rozmezí přesně dvaceti let, které navíc zmiňují kupní cenu. První z roku 1376 ve svém seznamu uvádí tvrz Arnoltovice, městečko Meziříčí, osm celých a tři poloviční vsi, to vše vyčísleno na 930 hřiven grošů. Mistr Kortelangen ovšem zaplatil pouze 400 hřiven, neboť zbylých 530 hřiven byla hodnota jeho dvou dědičných vsí Nemotic a Dřevnovic, které s Jenčem ze Srbec za panství vyměnil.⁴⁹ Podle Tomáše Baletky by důvodem, proč dvě vsi tvořily více jak polovinu hodnoty panství, mohly být nízké příjmy, které z něj plynuly i přes jeho nemalý rozsah. Jako možnou příčinu uvádí dosud neúplné osídlení městečka i okolních vsí.⁵⁰ Když panství roku 1396 koupil Lacek z Kravař mělo již hodnotu 950 hřiven grošů, přestože jeho součástí bylo vedle městečka pouze osm vsí.⁵¹

Vzhledem ke své lenní povaze byly Arnoltovice součástí kelečského správního okrsku. Ten tvořily převážně poměrně malé statky, které většinou drželi příslušníci nižší šlechty.⁵² Arnoltovické panství je tedy svou rozlohou i skladbou majetků značně převyšovalo. Rovněž jeho držitelé platili za význačné muže, ať už to byl Jeneč ze Srbec, hofmistr biskupského dvora, Mistr Kortelangen, celoživotní přítel biskupa Jana ze Středy, biskupský oblíbenec Jindřich z Bělé či ve své době nejmocnější moravský šlechtic Lacek z Kravař.⁵³

2.2. Šlechtické rody

Zatímco se olomoučtí biskupové, resp. jejich leníci, zabývali kolonizací levobřežní oblasti Rožnovské Bečvy, o protější břeh projevíli zájem páni z Krásna. Prvním známým příslušníkem rodu je z roku 1299 doložený Bohuslav, titulující se dle vsi Krásno ležící v těsném sousedství s levobřežním Meziříčím.⁵⁴ Bohuslav je rovněž zakladatelem vsi Zubří, jak uvádí již zmíněná listina z roku 1310.⁵⁵ V režii pánů z Krásna jistě vznikla i Zašová, ač není k dispozici přesné datum, neboť se podle ní roku 1370 tituloval jeden z členů rodu.⁵⁶ Ze stejné doby jsou

---

⁴⁹ CDM VII, s. 795, č. 179.

⁵⁰ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 36.

⁵¹ CDM XII, s. 308–309, č. 333; CDM XII, s. 307, č. 332.

⁵² PAPAŽÍK, D. a kol.: *Dějiny města Kelče*, s. 44–45.

⁵³ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 32–47.

⁵⁴ CDM V, s. 115–116, č. 112.

⁵⁵ CDM VII, s. 795, č. 179.

⁵⁶ CDM X, s. 118–119, č. 97.

ještě doloženy vsi Vyšová a Nová Vyšová, jejichž problematické identifikaci bude věnována samostatná kapitola.⁵⁷ Na pravém břehu Rožnovské Bečvy se nachází také vesnice Krhová, nad jejímž vznikem však panují otazníky a samotná ves je doložena až v 15. století.⁵⁸ Dalibor Janiš předpokládá, že pánům z Krásna patřilo i neosídlené pravobřežní Rožnovsko, jak nepřímo dokládá listina biskupa Dětricha, který roku 1299 udělil Gerlachovi z Osoblahy les, jehož hranice se dotýkaly panství hrabat z Příbora a pánů z Krásna („*terminus dominorum de Crazna*“).⁵⁹ Tento les bývá lokalizován do oblasti kolem dnešní Čeladné, což znamená, že aby mohl sousedit s pozemky pánů z Krásna, musela by východní hranice panství rodu sahat alespoň k Radhošti či až ke Smrku.⁶⁰

Zásluha na osídlení Rožnovska je připisována až následujícímu šlechtickému rodu, pánům z Kravař, který se v oblasti objevuje kolem poloviny 14. století. Prvním známým držitelem hradu Rožnov je Jan (I.) z Kravař, který se podle Rožnova i tituloval.⁶¹ Samotný hrad se v pramenech objevuje roku 1372 a městečko Rožnovec až roku 1411, u obou se však předpokládá vznik zhruba v polovině 14. století.⁶² V režii pánů z Kravař vznikly i vesnice ležící podél Hážovického potoka, a sice Tylovice nacházející se v těsném sousedství s Rožnovcem, následované Hážovicemi a Viganticemi.⁶³

---

⁵⁷ ZDO I, s. 1, č. 4.

⁵⁸ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 50–53.

⁵⁹ CDM V, s. 118–119, č. 114.

⁶⁰ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 34.

⁶¹ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 29.

⁶² CDM X, s. 187, č. 164; ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 65–66.

⁶³ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 48.

3. Rožnovské panství

3.1. Páni z Kravař a vznik rožnovského panství

V poslední třetině 13. století a v první polovině 14. století byla osídlena značná část Rožnovské brázdy a přilehlého okolí. Na pravém břehu se vytvořilo dominium pánů z Krásna a na levém břehu se nacházelo arnoltovické panství a vesnice náležející biskupským leníkům. Ovšem vznik rožnovského panství je spojen až s pány z Kravař, nejmocnějším moravským rodem 14. a první poloviny 15. století.

Tradičně bývá za zakladatele rodu považován Vok (I.) v listinách vystupující v prvních třech desetiletích 14. století. Ten v průběhu svého života získal řadu majetků tvořících posléze základní páteř držav celého rodu – šlo o panství Plumlov, Helfštejn, Jičín a Fulnek – a navíc založil město Wokenstadt, dnešní Bílovec. Vok se zajímal i o dosud jen částečně osídlené Horní Pobečví a roku 1308 si od Templářů pronajal městečko Vsetín s hradem Friendsbergem a příslušenstvím. Tyto rozsáhlé majetky si po Vokově smrti mezi sebe rozdělili jeho synové, kteří se stali zakladateli dvou rodových větví – strážnicko-plumlovské a jičínsko-fulnecké.⁶⁴ Právě Vokův syn Jan (I.), zvaný též Ješek, příslušník jičínsko-fulnecké větve a majitel panství Starý Jičín, Helfštejn a Vsetín, je prvním známým držitelem hradu Rožnova. Rožnovské panství spolu s jičínským a vsetínským zdědil Janův synovec Vok (III.), v jehož listině z roku 1372 se Rožnov poprvé uvádí jako „castrum“.⁶⁵ Vok zemřel roku 1386 a zanechal čtyři nezletilé děti, Voka, Lacka, Annu a Elišku, jejichž poručníkem se stal jejich strýc Lacek.⁶⁶

Lacek (I.) z Kravař, zvaný též Helfštejnský, své mládí prožil spíše v pozadí za svými staršími bratry, bohatšími na majetcích i titulech. Časem si však vybudoval úspěšnou kariéru na dvoře Václava IV. a rovněž zvětšoval svou pozemkovou držbu na Moravě. Část majetků zdědil po svých zesnulých bratrech a některé též držel ve formě poručnické správy – to se týká i Rožnova, Vsetína, Starého Jičina a Štramberku. Roku 1394 se rozhodl rozmnožit majetky rodu o arnoltovické panství. Tak se město Meziříčí dostalo do rukou vlastníků Rožnova, přičemž toto schéma stejné vrchnosti přetrvalo s jistými peripetiemi až do 16. století. Od roku 1397 začali Lackovi již dospělí synovci Vok a Lacek spravovat své dědictví. Lacek (II.) se navíc roku 1403 stal olomouckým biskupem. Avšak osud tomu chtěl, že Lacek Helfštejnský

---

⁶⁴ BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař*, s. 11–58.

⁶⁵ CDM X, s. 187, č. 164.

⁶⁶ BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 58–73; 163–179.

prežil celou následující mužskou generaci, tedy své syny, synovce i členy dalších větví rodu. Navíc se mnohdy ještě stihl postarat o jejich děti. Po smrti Voka roku 1406 začal v zastoupení jeho nezletilého syna Jana, svého prasynovce, opět spravovat rožnovské, vsetínské, jičínské a štramberské panství. Když roku 1411 zemřel markrabě Jošt, poslední moravský Lucemburk, stal se Lacek moravským zemským hejtmanem, tedy zástupcem krále na Moravě. Asi nejvíce se do dějin zapsal jako zastánce Jana Husa, kterého obhajoval před pražským arcibiskupem a poté, co byl Hus uvězněn v Kostnici, organizoval hromadné šlechtické protesty. Tomáš Baletka se domnívá, že to mohl být právě Hus, který jej přivedl k myšlence udělit odúmrť pro panství Štramperk a Rožnov. Listina určená pro rožnovské panství nese datum 24. 6. 1411 a byla vydána na hradě Helfštejně. Lacek se v ní vzdává nároků na majetky svých poddaných v městečku Rožnovci a vesnicích Hážovice, Vigantice, Vidče Zubří, Zašová, Strítež, Stachova Lhota, Tomášova Lhota a Brňov, kteří zemřeli bezdětní. Místo toho mohou tyto statky přejít na nejbližší ženské i mužské příbuzné, kteří však musí v daném městečku či vesnici žít, případně se tam přistěhovat.⁶⁷

Posledním mužským příslušníkem jičínsko-fulnecké větve, a tedy i posledním kravařským držitelem panství Rožnov, byl Jan (IV.) Jičínský. Žil v neklidné době husitských válek, a přestože páni z Kravař spíše sympatizovali s husity (kupříkladu oba Janovi poručníci Lacek Helfštejnský i Petr Strážnický z Kravař), přiklonil se Jan ke katolické straně. Nakonec však byl nucen přejít do druhého tábora, a to zvláště po ničivém tažení Jana Tovačovského, jehož vojska roku 1425 vyvraždila a vypálila město Nový Jičín.⁶⁸ Dne 17. března 1433 sepsal Jan Jičínský svou závěť a nedlouho poté zemřel. Jelikož byl bezdětný, odkázal své majetky bratranci Ctiborovi z Cimburka. Po Janovi ovšem zůstaly i obrovské dluhy, jistě z velké části způsobené válkou, které zapříčinily rozpad rozlehlého kravařského dominia.⁶⁹

3.2. Hrad Rožnov

Pozůstatky tohoto hradu se nachází na kopci Hradisko nedaleko centra města Rožnova. Jádro hradu tvořily dva protilehlé paláce a bylo chráněno valem a příkopem. Vlastní hrad obtáčel parkán s parkánovou hradbou, který byl později doplněn o předhradí. V 17. století byl

---

⁶⁷ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 65–66.

⁶⁸ BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 238–250.

⁶⁹ AČ XV, 181–184, č. 82.

hrad záměrně zbořen a do dnešní doby se dochoval značně torzovitě. Z toho důvodu poskytuje bližší poznání podoby i stavebních fází hradu až archeologie.⁷⁰

3.2.1. Doba vzniku a zakladatel

Ze všech sídlišť a fortifikací založených v Rožnovské Brázdě vyvolává právě hrad Rožnov nejvíce otázek a v odpovědích na ně se odborná literatura mnohdy i značně rozchází. Problémem je, že jelikož hrad tvořil centrum rožnovského panství, tak jednotlivé závěry o něm vytvořené se dále přenášejí i na okolní sídliště či přímo obecně na celé panství. Kdy a kým byl hrad Rožnov založen? To je první otázka, na kterou je třeba hledat odpověď, a která potrápila zvláště historiky i vlastivědné nadšence minulého století.

Hlavní „falešnou stopou“ je tzv. testament Bruna ze Schauenburku. Svou závět sepsal olomoucký biskup roku 1267 pro případ, že by se nevrátil z připravované válečné výpravy do Pobaltí. Jedná se o jedinečný dokument, který uvádí soupis pozemkové držby biskupství, a řada měst i vesnic jej považuje za nejstarší zmínku o své existenci. Listina rovněž poměrně přesně vymezuje území rozsáhlého újezdu, který biskup Bruno získal od Franka z Hückeswagenu. Jednu z hranic měly tvořit vsi „*Rosenowe et Grabowe, que sunt ab antiquo circuitu ecclesie nostre, set velle per nos locate.*“⁷¹ Mělo tedy jít o vsi, jež Bruno nedávno založil na půdě, která biskupství patřila odnepaměti. Již toto tvrzení nezapadá do průběhu kolonizačního procesu Horního Pobečví, navíc Tomáš Baletka i Dalibor Janiš poukázali na skutečnost, že Brunova listina popisuje hranice újezdu systematicky, a tudíž je třeba hledat tyto vsi na Ostravsku. Grabowe jsou dnes bezpečně ztotožněny s Hrabovou, přičemž Rosenowe by mohly být Proskovice, či se jedná o zaniklou ves.⁷² Ovšem již v 19. století bylo Rosenowe ztotožněno s Rožnovem a poté i Grabowe s Hrachovcem. Tyto závěry nejvíce zpopularizoval Čeněk Kramoliš a následně je přebrali další autoři včetně známých historiků, jako Libuše Hrabová a Ladislav Hosák.⁷³ Spolu se vsí se počítalo i se vznikem hradu, kterému tak starší literatura přisuzuje hned několik dalších stavebních fází navíc.⁷⁴ Z toho důvodu je s literaturou vydanou

---

⁷⁰ PLAČEK, M. *Hrady a zámky*, s. 305.

⁷¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, *Testament olomouckého biskupa Bruna*, inv. č. 788, sign. C1a9; PSÍK, Richard.: *1267 závět Bruna ze Schauenburku, olomouckého biskupa*, s. 9–15.

⁷² JANIŠ, D.: *Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu a statky olomouckého biskupství na severovýchodní Moravě*, s. 195–203.

⁷³ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména*, 2. díl, s. 390–391.;

HRABOVÁ, L.: *Ekonomika feudální državy*, s. 42.

⁷⁴ SOBOTKA, Richard: *Hrad Rožnov: minulost i současnost*, s. 13–27.

až do 90. let potřeba pracovat s opatrností, jelikož práce s prakticky o sto let starším datem vzniku sídliště i hradu výrazně ovlivní závěry týkající se celé oblasti kolem Rožnovské Bečvy.⁷⁵

Další „chyták“ představuje privilegium pro zuberského rychtáře z roku 1310, v němž se uvádí, že Pertold má poddanské dávky „*vybírati a na Rožnov přinést*.“⁷⁶ Z toho důvodu byla občas stavba hradu připisována Bohuslavovi z Krásna, ovšem ani on, ani další příslušníci rodu se podle hradu nikdy netitulovali. V tomto případě se jedná o vliv pozdějších konfirmací, v jejichž znění se privilegium dochovalo. Původní listinu obnovil v 15. století Ctibor z Cimburka a poté Jan z Messenpecka, v jejichž době již Zubří bylo součástí rožnovského panství a poddanské dávky odevzdávalo na hrad Rožnov. Jde tedy o upravení originálu dle současné situace, na což ukazuje i zmínka o pilném mlýně.⁷⁷

Do třetice se jedná o první díl olomouckých zemských desek (1348-1371), které nesou erb a titulaturu komorníka olomoucké cúdy, Jana z Kravař „*domini de Tyczin et Helffenstein, Crumnaw et Roznaw*.“⁷⁸ Na rozdíl od Bruna ze Schauenburku a Bohuslava z Krásna již Jan z Kravař opravdu hrad držel, ovšem rok 1348 se nedá bezpečně prohlásit za nejstarší zmínku, protože se jednalo o dodatečný přípis. Hrad se poprvé výslovně zmiňuje až roku 1372. Dnes se historici shodují, že hrad Rožnov vznikl v době kolem poloviny 14. století, což dokládá též archeologický výzkum lokality, a právě Jan z Kravař bývá nejčastěji označován za jeho zakladatele.⁷⁹

3.2.2. Lenní či alodní statek

Zatímco se Tomáš Baletka a Dalibor Janiš shodují v otázce doby vzniku hradu a při určení jeho pravděpodobného zakladatele, značně se rozcházejí v názoru nad povahou jeho držby. Baletka je toho přesvědčení, že hrad Rožnov byl od počátku alodním statkem pánů z Kravař, k němuž připadly další dědičné vsi na pravém břehu Rožnovské Bečvy, stejně tak část biskupských lenních vesnic z protějšího břehu.⁸⁰ Oproti tomu Janiš považuje hrad Rožnov za původně biskupský lenní statek, který až počátkem 15. století přešel do rukou šlechty.⁸¹

---

⁷⁵ BALETKA, T.: „*Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová*“: konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století, s. 4–15.

⁷⁶ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziríčská*, s. 68–69.

⁷⁷ BALETKA, L. – KOLÁČEK, J.: *Zubří*, s. 11–13.

⁷⁸ ZDO I, s. 1.; digitalizovaný originál dostupný na <http://www.mza.cz/a8web/a8apps1/a3/docs/A0003-82.htm>

⁷⁹ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 29.

⁸⁰ BALETKA, T.: „*Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová*“, s. 4–15; BALETKA, T. a kol.: *Veselá*, s. 28.

⁸¹ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnovu*, s. 25–30; JANIŠ, D.: *Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu*, s. 202.

Pro 14. století jsou k dispozici dvě listiny, jejichž způsob výkladu vytváří tyto dva odlišné názory. První z nich vydal biskup Jan ze Středy, který potvrdil dědičné právo bratrů Voka, Drslava, Beneše a Lacka na manské statky jejich strýce Jana „*zu Rosenow und anderswo, wo die gelegen sint*“.⁸² Tomáš Baletka uvažuje, zda se zde nejedná spíše o majetky někde u Ostravy s odkazem na „*Rosenowe*“ v listině biskupa Bruna. V případě, že by se listina Rožnova týkala, šlo by pouze o několik lenních vesnic náležejících k jinak alodnímu panství.⁸³ Naopak Dalibor Janiš nepochybuje, že se tato listina k hradu Rožnovu vztahuje.⁸⁴ Ještě zajímavější je písemnost z roku 1372, v níž Vok z Kravař se svým synem Janem slibují věrnost markraběti Janovi a jeho synu Joštovi se svými hrady Starým Jičínem, Rožnovem a městem Novým Jičínem. Následuje velmi zajímavý dodatek „*Hoc duntaxat excluso, si, quod absit, contra venerabilem dominus Olomucensem episcopum et eis personam aliquid esset, extunc debemus cum castro Roznow erga dictum episcopum facere iuste, ut tenemur.*“⁸⁵ Tedy, že nemohou vystoupit proti olomouckému biskupovi s hradem Rožnovem. Tomáš Baletka to interpretuje jako důsledek nějaké dřívější smlouvy,⁸⁶ zatímco pro Dalibora Janiše to je zřetelný doklad lenní povahy hradu, s nímž Kravaři nemohli vystoupit proti svému lennímu pánovi.⁸⁷

Při hledání odpovědi na právní povahu držby rožnovského hradu se nelze omezit pouze na prameny ze 14. století, ale je třeba uvést i stručnou historii druhého století jeho existence. Právě 15. století totiž může poskytnout důležité informace, které by mohly tuto otázku vyřešit. Ještě jednou je třeba zmínit odúmrt' udělenou rožnovskému panství Lackem z Kravař roku 1411.⁸⁸ Ve výčtu sídlišť se totiž objevují i Velká a Malá Lhota (pod jmény Stachova a Tomášova Lhota), Střítež, Vidče a Brňov, což jsou vsi ležící na levém břehu Rožnovské Bečvy, u nichž se ví či se předpokládá založení biskupskými leníky.⁸⁹ Oproti tomu Zubří a Zašová vznikly jako alodní statky pánů z Krásna.⁹⁰ Bohužel způsob nabytí i datum, kdy Kravaři získali jednotlivé vsi, nejsou známy. Z tohoto pohledu by to však znamenalo, nehledě na nejistou povahu samotného hradu, že v rámci jednoho panství existovaly z právního hlediska dvě skupiny sídlišť. Oproti tomuto nejistému začátku je situace ve zbytku 15. století daleko jasnější.

---

⁸² CDM XV, s. 86, č. 105.

⁸³ BALETKA, T a kol.: *Zašová*, s. 47.

⁸⁴ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 25.

⁸⁵ CDM X, s. 187, č. 164.

⁸⁶ BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 164.

⁸⁷ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 29–30.

⁸⁸ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 68–69.

⁸⁹ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 45.

⁹⁰ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 28–29.

Roku 1433 podle závěti Jana Jičínského zdědil kravařskou doménu Ctibor z Cimburka, který však byl nucen získaná panství mimo jičínského prodat, aby splatil obrovské dluhy svého bratrance.⁹¹ Doba husitských válek a následující neklidná léta způsobily i problémy týkající se majetkových transakcí, které bývaly zapisovány až se zpožděním, z čehož mohly pramenit roky se táhnoucí spory o nárocích na různé statky.⁹² Problémy s držbou odkoupeného panství Rožnov měl i Vok ze Sovince, jak uvádí zápis v půhonných knihách zemského soudu z roku 1437.⁹³ Dalším majitelem panství se stal Jan z Messenpecka, utrakvistický rytíř proslulý svými výboji do Uher, který s Vokem směnil panství Helfštejn za Rožnov.⁹⁴ Roku 1464 po Janově smrti byla celá řada jeho věřitelů uvedena v držbu částí majetků náležejících dědičně k hradu Rožnovu („*bonis castri Roznow hereditariis*“).⁹⁵

Postupně se do horního Pobečví opět navrátili Cimburkové, a sice Ctiborův syn Jan Jičínský, který svou držbou panství Starý Jičín, Rožnov, Vsetín i biskupského léna Meziříčí prakticky obnovil bývalou kravařskou doménu. Tyto rozsáhlé majetky přešly na Janovu dceru a dědičku Kunku (Kunhutu). Kunka se roku 1480 provdala za uherského magnáta Petra, hraběte od svatého Jiří a z Pezinku, kterého učinila spolumajitelem svého dědictví.⁹⁶ Vedle těchto moravských panství držel hrabě Petr i rozsáhlé majetky v Uhrách. Stál na straně Vladislava Jagellonského při bojích o uherskou korunu, za což se posléze stal vojvodou sedmihradským a nejvyšším zemským sudím v Uhrách.⁹⁷ Časem však, podobně jako někteří předchozí majitelé, začal mít hrabě Petr problémy s dluhy, což jej nakonec přimělo odprodat Rožnov i Vsetín. Obě panství si roku 1505 připsali bratři Jan, Smil, Zikmund, Vilém a Jindřich Kunové z Kunštátu, kterým Petr dlužil 2000 zlatých.⁹⁸ Tento vklad v zemských deskách je zvláště důležitý pro svou informační hodnotu, jelikož poskytuje seznam statků přináležejících k Rožnovu a Vsetínu, přičemž pro vsetínské panství se jedná o vůbec první výčet. Páni z Kunštátu tak získali „*hrad Rožnov s městečkem Rožnovcem a s mýtem a s městečkem Krásnem, ves Vigantice, ves Hážovice, ves Tylovice, Zubří, Zašová, Lukáňova Lhota, Malá Lhota, Vitče, Strítež, Veselá, Hrachovec, Brňov, Křivá, Jarcová, Jiřina Lhota, Moravskou Jesenici, Mštěnovice, Bynina, Krhová a vsi pusté tyto: Raclavova Lhota, puol vsi pustej Hondorf, Píšková, Oznice, ty ku*

---

⁹¹ AČ XV, 181-184, č. 82.

⁹² BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 58.

⁹³ LCS III/2, s. 541, č. 578.

⁹⁴ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 51.

⁹⁵ LCS, IV/2, s. 363–365.

⁹⁶ ZDO XII, s. 14, č. 72.

⁹⁷ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 68–71.

⁹⁸ BALETKA, L. – KOLÁČEK, J.: *Zubří*, s. 18.

panství rožnovskému dědičně příslušejíce“⁹⁹ Majetky nakonec získal Jan Kuna, pozdější moravský zemský hejtman, který vyplatil své bratry a následně strávil několik let na zemském soudě očišťováním panství od různých věřitelských či dědičných nároků, které se na nich nashromáždily v průběhu 15. století. Když obě panství získal roku 1533 Jan z Pernštejna, život hradu Rožnova se již chýlil ke svému konci. O pět let později totiž král Ferdinand I. Janovi povolil zbořit hrad a postavit si místo něj zámek v Meziříčí. Důvodů, které k tomu Jana vedly, může být více. Jako jeden z nejmocnějších mužů království vlastnil hned několik reprezentativních sídel na Moravě i v Čechách a hrad pro něj asi již byl nepohodlný i značně odlehlý. Zbourání hradu zaznamenali i soudobí kronikáři, podle nichž se na Rožnově usadili „zločinci“ z Uher, proti nimž mělo být dokonce vysláno vojsko.¹⁰⁰ Hrad mohl být taky poškozen v důsledku neklidné situace na uherské hranici, čemuž by napovídala i silná požárová vrstva zaznamenaná archeologickým výzkumem. Každopádně když roku 1548 panství získali Žerotínové, byl již hrad Rožnov označen jako pustý.¹⁰¹

Jak tedy dokazuje celá řada zápisů v zemských deskách, bylo rožnovské panství po většinu 15. století bezpochyby alodním statkem. Avšak ze 14. století žádné takové zápisy neexistují a Rožnov se dvakrát objevuje na biskupských listinách. Zdá se tedy pravděpodobnější názor Dalibora Janiše, že ve 14. století byl hrad Rožnov lenním statkem olomouckého biskupství. Vedle samotných listin to naznačuje i geografická poloha hradu. Všechny lokace připisované pánům z Kravař, hrad Rožnov, městečko Rožnovec i vsi Tylovice, Hážovice a Vigantice, se nachází na levém břehu Rožnovské Bečvy. Jak vyplývá z předchozích kapitol, byla tato část Rožnovské brázdy kolonizovaná biskupskými leníky, mezi které bývají řazeni i Jiřík ze Strítěže a Maršík z Vidče,¹⁰² přičemž právě ves Vidče se nachází v těsném sousedství města Rožnova. Navíc východní hranice pravobřežní domény pánů z Krásna je hledána až u hory Smrk a zahrnuje tak i oblast Rožnovska.¹⁰³ Podobná situace tedy mohla být i na biskupské polovině, která by tak zahrnovala i neosídlené Rožnovsko, jež mohli posléze získat páni z Kravař jako léno určené k osídlení.

Vyvstává tedy otázka, kdy došlo k alodizaci panství. Vhodným kandidátem na jeho „přisvojení“ se zdá být Lacek (I.) z Kravař, ač majetky spravoval jen z role poručníka.¹⁰⁴ Roku 1403 se totiž olomouckým biskupem stal jeho synovec Lacek (II.), jistě i díky podpoře svého

---

⁹⁹ ZDO XVI, s. 151–152, č. 227.

¹⁰⁰ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 34–45.

¹⁰¹ ZDO XXV, s. 354, č. 188.

¹⁰² JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Středověké osídlení*, s. 131–134.

¹⁰³ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 43.

¹⁰⁴ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 33.

mocného strýce. V té době byla Morava zmítána nepokoji způsobenými zápasy markrabat Jošta a Prokopa, ale také konflikty mezi Zikmundem a Václavem IV. Poté, co byl roku 1405 uzavřený landfrýd, vyvstaly na Moravě soudní spory týkající se záborů různých majetků, jichž se domáhali jejich původní držitelé, zatímco ti, co je obsadili, se snažili o legalizaci své držby. Rovněž Lacek během bojů obsadil některá biskupská léna.¹⁰⁵ Navíc dne 11. července 1405 od svého synovce biskupa obdržel tzv. mocný list, který mu umožňoval volně dát či odkázat biskupské lenní statky, které držel.¹⁰⁶ Tento list mohl Lackovi posloužit při legalizaci držby obsazených biskupských statků, ale také mohl pomoci při alodizaci rožnovského panství.¹⁰⁷ To ostatně zdědil nezletilý Jan Jičínský, za něhož nejdřív vykonával poručnickou správu právě jeho strýc biskup a až po jeho smrti roku 1408 na toto místo nastoupil Lacek Helfštejnský.¹⁰⁸ Zdá se tedy poměrně pravděpodobné, že rožnovské panství přešlo do dědičné držby pánů z Kravař právě někdy v průběhu prvního desetiletí 15. století. Když pak roku 1411 Lacek udělil odúmrtí městečku a vesnicím příslušejícím k hradu Rožnov, nijak zde nezmiňuje biskupa či jeho nároky. Nemuselo to být proto, že se tím zkrátka netrápil,¹⁰⁹ ale vysvětlení může znít jednoduše tak, že celé panství již patřilo dědičně pánům z Kravař.

3.3. Sídliště založená v prostoru kolem Rožnovské Bečvy

Dosavadní kapitoly pojednávaly o rožnovském panství jako celku, ovšem pozornost si zaslouží i jednotlivá sídliště, která vznikla v prostoru Rožnovské brázdy a okolí. Z toho důvodu bude tato kapitola pojednávat přímo o historii jednotlivých měst a vesnic, v případě že to dochované prameny dovolí. Vedle městečka Rožnovce se jedná o levobřežní Vigantice, Hážovice, Tylovice, Vidče, Střítež, Veselou, Hrachovec a poněkud odlehlejší Brňov, Malou Lhotu a Velkou Lhotu, které ovšem byly součástí rožnovského panství, a proto si zaslouží zmínit. Situace na pravém břehu Rožnovské Bečvy je daleko jednodušší, neboť zde leží jen vsi Zubří, Zašová, Krhová a Krásno.

---

¹⁰⁵ BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 180–211.

¹⁰⁶ CDM XV, s. 381, č. 438.

¹⁰⁷ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 33.

¹⁰⁸ BALETKA, T.: *Páni z Kravař*, s. 180–211.

¹⁰⁹ BALETKA, L. – KOLÁČEK, J.: *Zubří*, s. 16.

3.3.1. Meziříčí

Počátky tohoto biskupského města ležícího při soutoku Rožnovské a Vsetínské Bečvy bohužel písemné prameny příliš neosvětlují. Poprvé se Meziříčí zmiňuje roku 1297, kdy je v listině biskupa Dětricha uveden Vrš z Meziříčí. Avšak mezi touto zprávou a následující zmínkou zeje propast bezmála osmdesát let.¹¹⁰ Samotný Vrš, který se znovu v pramenech neobjevuje, bývá historiky spojován s rodem pánů z Krásna. Ukazuje na to vedle sousedství obou sídlišť též Vršovo značně netradiční jméno, které se v rámci rodu objevuje i v pozdějších generacích.¹¹¹ Další otázkou, která se nabízí, je, zda Vršovo Meziříčí byla vesnice, anebo již město. To bohužel listina nijak neupřesňuje a lze tedy pouze konstatovat, že dnešní historické jádro, které se nachází na návrší nad levým břehem Rožnovské Bečvy, svým půdorysem ukazuje na plánovité založení Meziříčí již jako města v době vrcholné kolonizace, což však nevylučuje existenci dřívější osady.¹¹²

Více informací je k dispozici až pro poslední třetinu 14. století, kdy je již Meziříčí bezpochyby městským sídlištěm. Podobně jako nedaleká Kelč se potýká s nejednotným názvoslovím.¹¹³ Při obou majetkových transakcích z let 1376 a 1396 je označeno jako „oppidum“, což je termín v literatuře překládáný jako „městečko“ ve smyslu sídliště menší důležitosti než „civitas“, tedy město.¹¹⁴ Ovšem, když Mistr Kortelangen uděloval Meziříčí právo na odúmrť, nazývá jej zde „*civitatis meae Schonstatt*“.¹¹⁵ Je však třeba brát v potaz pro středověk typickou nejednotnost v terminologii, ostatně i Arnoltovice jsou v pramenech označovány jako „munitio“, tedy tvrz, ale též jako hrad, tj. „castrum“. Důležitější spíše je, že Mistr Oldřich jako důvod pro své obdarování uvádí snahu o zvýšení počtu obyvatel i majetku města. To vede Ladislava Baletku k názoru, že město bylo vysazeno nedávno před vydáním privilegia, dosud asi ještě nebylo plně osídlené a nemělo zatím tolik prostředků. Pro úspěšný rozvoj však mělo Meziříčí dobré předpoklady, jelikož bylo založeno na důležité obchodní cestě, na níž ležela i další biskupská města Kroměříž a Kelč. K tomu Meziříčím i Krásnem procházela cesta vedoucí z Uher do Polska.¹¹⁶ Že bylo zdejší myto výnosné, dokazuje i spor o jeho výběr mezi Lackem z Kravař, novým majitelem léna, a biskupem Mikulášem z Rýzmburka.¹¹⁷

---

¹¹⁰ CDM V, s. 77–78, č. 75.; CDM VII, s. 795, č. 179.

¹¹¹ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 27–36.

¹¹² BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 26–28.

¹¹³ PAPAŽÍK, D. a kol.: *Dějiny města Kelče*, s. 39.

¹¹⁴ ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 218.

¹¹⁵ CDM, XV, s. 150–151, č. 176.

¹¹⁶ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 28.

¹¹⁷ CDM XII, s. 307, č. 332.

3.3.2. Krásno

Podle této vsi ležící na pravém břehu Rožnovské Bečvy hned naproti městu Meziříčí se na konci 13. a ve 14. století tituloval šlechtický rod pánů z Krásna. Nejstarším známým členem rodu je Bohuslav z Krásna, který se roku 1299 objevuje na dvou listinách biskupa Dětricha. Bohuslav je zde uveden v rámci svědečné rady, a to hned na začátku spolu s Mikulášem ze Šaumburku, což by naznačovalo, že patřil k předním šlechticům v oblasti.¹¹⁸ Mohl zde vystupovat jako biskupský leník, ale také proto, že se tyto listiny týkaly kolonizace oblastí, jež sousedily s jeho statky. Každopádně majetky, které rod z Krásna držel na pravém břehu Rožnovské Bečvy, byly alodní povahy, což dokládají jejich zápisy v zemských deskách. Roku 1307 jsou zmíněni i Bohuslavovi bratři, kteří však nejsou známi jménem. Ovšem jedním z nich by možná mohl být právě Vrš z Meziříčí. Naposledy Bohuslav vystupuje roku 1310 jako zakladatel vsi Zubří. Mezi svědky na této listině je uveden též Jiřík z Poličné, totožný s Jiřím z Arnoltovic, a jeho otec „*pan Mikuláš Kurypán*“ (zdá se, že šlo o zkomolené jméno Mikuláše z Choryně).¹¹⁹ Bohuslav spolu se svými blíže neznámými bratry tvořil první známou generaci pánů z Krásna, které patřily poměrně rozsáhlé majetky, z čehož jistě pramenil i význam rodu, v listinách uváděného jako „*domini de Crazna*“.¹²⁰

Na dalších bezmála čtyřicet let zmínky o pánech z Krásna utichají a znovu se objevují až roku 1348. Tehdy Choten, Stonař, Vrš a Bušek „*fratribus de Crasna*“ vyměnili své vsi Vyšová a Nová Vyšová s Čenkem z Drahotuš za jeho ves Morkovice.¹²¹ Jedná se hned o čtvrtý vklad v prvním díle zemských desek, a podle Dalibora Janiše šlo o zpětný zápis již dříve proběhlé transakce. Ač poměrně krátký, přináší tento odstavec řadu zajímavých informací. Uvádí poněkud záhadné Vyšové a rovněž ukazuje na pokles rodu z Krásna spíše do řad nižší šlechty. Vzhledem k časovému odstupu by bratři spadali až do třetí generace rodu a není tedy možné přesně vysledovat, jak proces drobení držby probíhal. Již pouze Bušek je označen jako „*dominus*“ a zdá se, že uvedené vsi tvořily součást zděděného majetku, který bratři drželi nejspíš v nedílu. Navíc rodové sídlo, Krásno, již bratrům nepatřilo celé. Různě velké podíly v něm drželi kupříkladu jednotliví členové rodu z Perné.¹²² Poslední zmínka o bratrech pochází z roku 1370, v níž se Vrš píše tradičně podle Krásna, avšak Choten se tituluje dle Zašové.¹²³ Následující příslušníci rodu se poté zcela přesunuli na střední Moravu a s Horním Pobečvím je

¹¹⁸ CDM V, s. 115–116, č. 112.; CDM V, s. 118–119, č. 114.

¹¹⁹ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 68–69.

¹²⁰ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 28–30.

¹²¹ ZDO I, s. 1, č. 4.

¹²² JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 36–39.

¹²³ CDM X, s. 118–119, č. 97.

již pojil pouze predikát, jehož poslední mužský nositel, Bušek z Krásna, v pramenech vystupuje do roku 1419. Protože se rod tituloval podle Krásna, nabízí se otázka, zda měl ve vsi své panské sídlo. To se možná nalézalo v místech, kde dnes stojí zámek Kinských, ovšem prokázat to právě kvůli zastavěnosti plochy nelze.¹²⁴

Rovněž Krásno zaujímalo výhodnou polohu na uherské cestě, ovšem dlouhou dobu bylo zastíněno sousedním městem Meziříčím. Vzestup zaznamenalo až v 15. století, jelikož se stalo součástí rožnovského panství. Roku 1475 obdrželo od Jana Jičínského z Cimburka právo na odúmrtí a roku 1491 jej na žádost hraběte Petra povýšil král Vladislav na městečko.¹²⁵

3.3.3. Zubří

Ze všech obcí v Rožnovské brázdě se pouze Zubří může pyšnit znalostí přesného data svého vzniku. Tato, již několikrát zmíněná, lokační listina z roku 1310 rovněž uvádí, že ves se měla sestávat ze 40 osazených lánů a jejím rychtářem měl být dle běžných zvyklostí lokátor vsi, Pertold. Úvahy o předlokačním osídlení může probouzet formulace „*My pán Bohuslav z Krásna...jsme dali a mocí tohoto listu dáváme chválenému a poctivému muži Pertoltovi ves Zubří jmenovanou, v kteréžto vsi čtyřicet lánů on a jeho potomci osaditi mají a oděditi.*“¹²⁶ Existenci staršího Zubří zaniklého po vysazení nové vsi předpokládá i Ladislav Baletka, podle něhož by se mohla nacházet v místech dnešního Starého Zubří a roku 1310 být přenesena a nově vyměřena podél Zuberského potoka.¹²⁷ Naopak Dalibor Janiš spíše zastává názor, že Zubří vzniklo jako nová vesnice na dříve neosídleném území. Vyvozuje to z formulace, že půda má být osazena a oděděna a rovněž poukazuje na fakt, že existující osídlení Starého Zubří vzniklo až v novověku a možné starší osídlení zatím nebylo archeologicky prokázáno.¹²⁸ Po této informačně bohaté zmínce se však Zubří na celých sto let vytrácí z písemných pramenů a znovu je zmiňováno až roku 1411.

3.3.4. Zašová

Na rozdíl od sousedního Zubří nemá ves Zašová k dispozici zakládající listinu. Přesto se však předpokládá, že vznikla v podobné době a aktivitou stejné vrchnosti. Nejstarší zmínka ovšem pochází až z roku 1370, kdy se zmiňuje Choten ze Zašové, bratr Vrše z Krásna.¹²⁹ O čtyři roky později se již Zašová nachází v držbě Voka z Kravař, který od markraběte Jana jako

¹²⁴ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 30–48.

¹²⁵ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 60–62.

¹²⁶ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 69.

¹²⁷ BALETKA, L. – KOLÁČEK, J.: *Zubří*, s. 11–13.

¹²⁸ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 32.

¹²⁹ ZDO I, s. 1, č. 4.

léno získal podíly ve vsích Jasenice, Vysoká, Lhota, Krásno, Mštěnovice a k tomu též 50 lánů v Zašové a 6 lánů v pusté Zašové („*in Zassowa quinquaginta laneos, item in deserta Zassowa sex laneos*“).¹³⁰ Oněch 50 lánů již představovalo značnou část vsi či přímo ves celou. Asi se jedná o statky, které na markraběte spadly ve formě odúmrti, možná přímo od pánů z Krásna. Záhadná je ovšem pustá Zašová, která se v pramenech již znovu nezmiňuje.¹³¹ Ještě téhož roku vydal Vok listinu, v níž oznamuje, že „*poctivé paní Margetě a slovutnému muži Ješkovi jejímu fojtství naše v Zašové prodali jsme spravedlivě za patnáct hřiven pražského rázu a čísla moravského, šedesát gr. za každou hřivnu počítajíc.*“¹³² Polovina fojtství připadla Margetě a jejím dědicům, druhou polovinu držel dědičně Ješek. K fojtství náležel jeden svobodný lán, svobodná krčma s právem vařit pivo, moučný mlýn, třetina soudních pokut a sedmina poddanských platů. Podobně jako u zuberské listiny se originál nedochoval a k dispozici je česky psaný opis konfirmace z 15. století v kronice Ondřeje Sivého. Zajímavé je, že Vok zde dědičně uděluje rychtu bez odkazu na nějaké starší obdarování, přestože Zašová nejspíš již několik desetiletí existovala. Jedním z vysvětlení by mohlo být, že zašovská rychta nebyla dříve dědičná. Možná byla přímo v rukou rodu z Krásna a v 70. letech ji mohl držet právě Choten ze Zašové.¹³³

3.3.5. Krhová

V prostoru mezi Zašovou a Krásnem se ještě nachází ves Krhová, ohledně jejíž počátků však panuje značná nejistota. Je totiž doložena až v 15. století, kdy navíc tvořila samostatný statek s tvrzí, která stávala v trati Hrádky poblíž cesty spojující Meziříčí s Rožnovem. V letech 1446–1463 byl vlastníkem této državy Jan Měříčka z Těšíkovic, bývalý purkrabí hradu Rožnova, který je zmíněn v závěti Jana Jičínského z Kravař.¹³⁴

3.3.6. Brňov, Velká Lhota, Malá Lhota

Skupina těchto menších vsí již nespadá do Rožnovské brázdy, ale nachází se v hornatém terénu přibližně na půli cesty mezi Rožnovskou Bečvou a Bystřičkou. Jak již bylo dříve zmíněno, zakladatelem Brňova je Mikuláš ze Šaumburku, který pravděpodobně vysadil i obě Lhoty. Tyto vsi pak následně mohly, na základě ujednání mezi Mikulášem a biskupem Dětrichem, vytvořit jeho dědičné lenní panství. Po roce 1297 následuje skok až do roku 1411,

¹³⁰ CDM XV, s. 132–133, č. 160.

¹³¹ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 47–49.

¹³² ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 67–68.

¹³³ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 39.

¹³⁴ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 50–53.

kdy se Velká a Malá Lhota poprvé zmiňují.¹³⁵ Lze tedy pouze konstatovat, že nejspíš někdy ve druhé polovině 14. století získali tyto vsi páni z Kravař, zařadili je do svého rožnovského panství a poté na počátku 15. století vyvázali z lenní vazby vůči biskupství.

3.3.7. Veselá a Hrachovec

Doba vzniku ani zakladatel těchto dvou sousedících vsí nejsou známy. Ovšem vzhledem k jejich poloze na levém břehu Bečvy, byly asi vysazeny biskupskými leníky, což dokládá i jejich pozdější příslušnost k arnoltovickému panství. Rovněž u těchto vsí došlo během 15. století k alodizaci a připojení k rožnovskému panství.¹³⁶

3.3.8. Střítež a Vidče

S Veselou sousedí ves Střítež, na níž zase navazuje Vidče. Názvy obou vesnic se snad odráží v predikátech Jiříka z „Cyechei“ a Maršíka z „Wychsz seu de Wyrš“ známých z roku 1297. Nic bližšího o Jiříkovi ani Maršíkovi není známo, nejspíš se ale jednalo o biskupské leníky. Zatímco Střítež se objevuje v seznamech vsí náležících k tvrzi Arnoltovice, osudy Vidče nejsou po celé 14. století známé a znovu je ves uváděna až jako součást rožnovského panství roku 1411. Střítež se součástí panství Rožnov stala až v průběhu 15. století.¹³⁷

3.3.9. Rožnovec, Tylovice, Hážovice a Vigantice

Jako poslední na seznamu jsou městečko Rožnovec a vsi ležící podél Hážovického potoka. Jedná se o nejvýchodněji položená středověká sídliště v Rožnovské brázdě, která rovněž vznikla jako poslední. Doba jejich lokace se odhaduje, podobně jako stavba rožnovského hradu, do doby kolem poloviny 14. století. Rožnovec, Hážovice a Vigantice se poprvé uvádí roku 1411, ovšem Tylovice se zmiňují až roku 1505. Historici však nepochybuji o vzniku Tylovic již za vrcholné kolonizace, jelikož se půdorysně jedná o typickou lesní lánovou ves. Důvodem by mohlo být, že těsně přiléhaly k městečku Rožnovci a po určitou dobu byla obě sídliště brána jako jeden celek.¹³⁸

---

¹³⁵ Tamtéž, s. 45.

¹³⁶ BALETKA, T. a kol.: *Veselá*, s. 25–30.

¹³⁷ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 23–32.

¹³⁸ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 25–26.

4. Další dostupné prameny a jejich přínos pro poznání středověkého osídlení v oblasti kolem Rožnovské Bečvy

Při studiu procesu kolonizace a povahy středověkého osídlení je vhodné vedle písemných pramenů využít i dalších možných zdrojů informací. Jedná se zvláště o archeologické výzkumy, které mohou doplnit i pozměnit dosavadní poznání plynoucí z dochovaných listin a dalších písemností. K ucelenějšímu obrazu ovšem může přispět též studium přírodního prostředí daného regionu, rozbor názvů sídlišť i jednotlivých tratí nebo též studium tvaru katastrů a půdorysné situace jednotlivých vesnic a měst.¹³⁹

4.1. Farní síť

Rovněž kostely mohou sloužit jako zdroj informací při studiu středověkého osídlení, jak dokázal Zdeněk Boháč, který vytvořil časovou stratigrafii patrocinií v Čechách.¹⁴⁰ Prameny týkající se údolí Rožnovské Bečvy dovolují alespoň krátký výčet sídlišť, v nichž je přítomnost kostelů ve 14. století doložena. Prvním z nich je Brňov, v němž Mikuláš ze Šaumberku založil kostel s farou, k níž držel podací právo.¹⁴¹ Při výčtu příslušenství k arnoltovické tvrzi z roku 1396 je uvedeno i patronátní právo k Veselé. Sousední Velká a Malá Lhota byly spíše menšími vesnicemi, které nejspíš náležely k brňovské faře a posléze k veselské, jak tomu bylo ještě nedávno.¹⁴² Z druhého břehu Rožnovské Bečvy je doloženo patronátní právo k vesnicím Vyšová a Nová Vyšová.¹⁴³ U krásenského kostela sv. Jakuba Většího se odhaduje vznik nejdříve na sklonku 14. století.¹⁴⁴ Zde výčet přímých zmínek končí, svůj vlastní kostel však jistě mělo město Meziříčí a městečko Rožnovec, podobně by se dalo uvažovat i v případě Zašové a Zubří, dvou největších vsí Rožnovské Brázdy. Ještě je třeba zmínit, že Meziříčí a okolních vsí, které náležely ke kelečskému okrsku, platily stanovené dávky faře v Kelči.¹⁴⁵

---

¹³⁹ MUSIL, F.: *Osídlování Poorlicka*, s. 7–13.

¹⁴⁰ BOHÁČ, Z.: *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*, s. 369–388.

¹⁴¹ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 23.

¹⁴² CDM, XII, s. 308–309, č. 333.; BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 45.

¹⁴³ ZDO 1, str. 1, č. 4.

¹⁴⁴ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 30.

¹⁴⁵ BALETKA, L. a kol.: *Valašské Meziříčí*, s. 22.

4.2. Archeologické prameny

Obecně platí, že archeologické poznání východní Moravy značně zaostává za celomoravským průměrem. Co se týče okolí Rožnovské Bečvy, větší výzkumy se týkaly pouze středověkých fortifikací. Zvláště zásluhou Jiřího Kohoutka bylo v 80. letech prozkoumáno několik desítek moravských lokalit a mezi nimi i hrad Rožnov.¹⁴⁶ Naopak sídlištěm byla věnována naprosto minimální pozornost. Právě archeologické výzkumy by však mohly značně pomoci v poznání procesu kolonizace i vzniku jednotlivých sídlišť a vnést větší jistotu do závěrů historiků s „různou mírou pravděpodobnosti“, vyvozených na základě mnohdy značně torzovitých písemných pramenů. Prozatím lze tedy uvést „pouze“ zjištění týkající se fortifikační architektury.

4.2.1. Rožnov

Jednou z lokalit, které se Jiří Kohoutek věnoval, byla i zřícenina hradu Rožnov. Roku 1986 zde proběhl sondážní výzkum,¹⁴⁷ během kterého však, bohužel, došlo k pochybení při určení severu a výsledný půdorysný plánek nese severku namířenou spíše k východu. Jedná se o zdánlivou drobnost, která však značně ztěžuje orientaci v půdorysné situaci hradu. Tento chybný plánek se objevuje i v ostatních člancích a monografiích Jiřího Kohoutka, navíc jej přebírali i další autoři.¹⁴⁸ I bez přítomnosti plánu lze chybný popis velmi snadno rozpoznat, jelikož hovoří o severním a jižním paláci, ovšem ve skutečnosti tyto paláce stojí na západní a východní části hradního jádra.

Nyní již k samotné podobě rožnovského hradu s využitím knížky *Hrad a město Rožnov* od Dalibora Janiše, která poskytuje správnou kalibraci světových stran Kohoutkova popisu. Zřícenina se nachází na osamělém vrchu zvaném Hradisko o nadmořské výšce 521 m, který se tyčí nad městem Rožnovem, od jehož centra je vzdálen asi 1,5 km. Jde o příhodné místo ke stavbě hradu, které je chráněno prudkými svahy a zároveň poskytuje dobrý rozhled do okolní krajiny včetně samotného města (nyní tento výhled znemožňuje husté zalesnění lokality). Dnes lze na vrchu najít torzovitě dochované hradní jádro, zbytky obvodové hradby a místy též zřetelný průběh parkánu s parkánovou hradbou. Lichoběžníkovité hradní jádro o rozměrech přibližně 53 x 28 x 20 m na své ploše obsahuje relikty dvou kamenných paláců z větší části dochovaných do výše suterénů. Východní palác byl nejspíš dvouprostorový a obě dochované

---

¹⁴⁶ KOHOUTEK, J.: *Hrady jihovýchodní Moravy*. Zlín 1995.

¹⁴⁷ KOHOUTEK, J.: *Sondážní výzkum*, s. 73.

¹⁴⁸ BALETKA, T. – KOLÁČEK, J.: *Zubří*, s. 20.

místnosti nesou vnitřní rozměry 7,5 x 6 metrů. Protilehlý západní palác byl vestavěn do prostoru mezi hlavní a parkánovou hradbou. Tato suterénní prostora o vnitřních rozměrech 13 x 5,5 metrů je nejlépe zachovanou částí hradu. Ve zdivu lze spatřit zřetelné otvory po trámovém stropu, který byl, dle dalších náznaků, později nahrazen valenou klenbou. V rámci východní stěny paláce se dochoval i původní vstup z budovy na nádvoří, starší literaturou mylně považován za vstupní bránu do hradu. Z pohledu od nádvoří je vpravo od vstupu dochován zbytek opěrného pilíře a vlevo pozůstatek sloupu, který i vzhledem ke zdobené patce mohl dříve sloužit jako nosný pilíř arkýře v nezachovaném prvním patře. Malá plocha nádvoří sevřená z obou stran paláci a také obvodovou hradbou již žádné další pozůstatky staveb neobsahuje. Hradní jádro bylo obeháno příkopem, který je dodnes místy 15 m široký, a před ním předsunutým valem stále dosahujícím výšky 4 metrů. Vedle toho se kolem hradu stácel parkán s hradbou o šířce 1,5 metrů. Přístupová cesta směrem od městečka je stále patrná, stáčela se kolem kopce a následně vstupovala do prostoru severního parkánu, kde se nachází pozůstatek zřejmě hradní cisterny. Nejistota dosud panuje při hledání vstupu do hradního jádra, dispozičně by se však nabízela severní část vlastního hradu.¹⁴⁹

Další poznatky o podobě hradu Rožnova uvádí pracovníci Národního památkového ústavu, kteří v sousedství východního paláce zdokumentovali části zdiva odkrytého nelegálními výkopy v letech 2005 a 2006. Ukázalo se, že jde o minimálně dvojici prostor v šířce 4, 9 m a délce kolem 5 m, které byly propojeny později zazděným pískovcovým portálem, jenž je velmi podobný portálu oddělujícímu prostory východního paláce. Autoři tento nález definují jako vnější trakt východního paláce, ovšem dobu jeho vzniku, prozatím, neposkytují.¹⁵⁰

S ohledem na stav hradu i archeologické poznání omezené na sondážní výzkum, je poměrně obtížné vytyčit jednotlivé stavební fáze. Je jisté, že hrad vystavěli páni z Kravař, za nichž vznikly oba paláce a opevnění. Ze dvou paláců je nejspíš starší východní, ovšem poměrně v krátkém časovém intervalu byl doplněn o protilehlý západní palác. Díky této dostavbě se z Rožnova stal hrad s tzv. dvoupalácovou dispozicí, což je hradní typ charakteristický právě pro druhou polovinu 14. století. V 15. století již docházelo spíše jen ke stavebním úpravám obou paláců a také se vytvořilo menší předhradí přiléhající k hradnímu jádru ze severní strany, kde lze navíc spatřit torzo branské věže. Při srovnání jednotlivých držitelů hradu a jejich finančních možností by pravděpodobnými autory těchto úprav mohli být páni z Cimburka.

---

¹⁴⁹ KOHOUTEK, J.: *Výzkum středověkých hradů v oblasti Vsetínských vrchů*, s. 247–250; JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 48–52.

¹⁵⁰ ŠTĚTINA, J. – JANÁL, J. – VRBA, R.: *Hrad Rožnov – nová zjištění v podobě východního paláce*, s. 38–41.

Poslední stavební fázi lze zařadit na počátek 16. století, kdy hrad držel Jan Kuna z Kunštátu. Svědčí o tom nálezy zlomků raně renesančních architektonických prvků.¹⁵¹

V rámci nálezového souboru, který byl získán během výzkumu, se objevují běžné zlomky keramiky a železné nástroje. Za pozornost však stojí soubor 32 celých pozdně gotických kamnových kachlů, který spolu s množstvím dalších fragmentů, pocházel z prostoru východního paláce. Podle Jiřího Kohoutka, který soubor zkompletoval a zpracoval, se jedná o jednu z nejrozsáhlejších a po výtvarné stránce nejhodnotnějších kolekcí na území bývalých zemí koruny české. Výzdoba kachlů je velmi různorodá, vedle náboženských motivů se jedná i o motivy světské, architektonické, ale i stylizované rostlinné ornamenty. Vedle toho zobrazují celou přehlídku erbů význačných šlechtických rodů – jedná se o pány z Kravař, Cimburka, Šternberka, Boskovic, Kunštátu, Pernštějna ale i o Rožmberky. Na základě umělecko-technického rozboru kachlů byl východní palác vybaven těmito honosnými kamny někdy v době konce 15. a začátku 16. století. Jiří Kohoutek se s odkazem na částečnou podobnost s uherskými soubory přiklání ke konci 15. století, kdy hrad držel hrabě Petr.¹⁵² Naopak Dalibor Janiš řadí vznik kachlů až do doby Jana Kuna z Kunštátu, protože se v souboru nachází značný počet kachlů právě s kunštátským erbem.¹⁵³

4.2.2. Arnoltovice

Tato fortifikace, která tvořila centrum biskupského lenního panství, se v pramenech označuje jako tvrz (municio), ale též jako hrad (castrum). Rozhodně se jednalo o skromnější stavbu, než jakou byl hrad Rožnov, avšak plnila funkci sídla držitelů panství. Lokalita se nachází na jižním ostrohu dlouhého vrchole, který se zdvihá nad obcí Poličnou a je obtékán Braneckým potokem. Do dneška se dochovala trojúhelníková plocha vlastního jádra o rozměrech 30 x 35 x 40 metrů, jež je na severu oddělena od předhradí dosud místy pět metrů hlubokým a přes 15 metrů širokým příkopem. Patrné jsou i pozůstatky valů.¹⁵⁴ Arnoltovice byly zbudovány nejspíš na přelomu 13. a 14. století a jako centrum lenního statku fungovaly až do svého zániku, který nastal někdy v rozmezí poslední třetiny 15. století a první třetiny 16. století. Mohlo se jednat i o násilný konec za česko-uherských válek, na což ukazují i nálezy šipek ze samostřílů. Po zániku tvrze se centrum léna přeneslo do města Meziříčí.¹⁵⁵

¹⁵¹ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 48–52.

¹⁵² KOHOUTEK, J.: *Hrady v oblasti Vizovické vrchoviny. Pozdně středověké kachle z hradu Rožnova*, s. 89–93.

¹⁵³ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 48–52.

¹⁵⁴ JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Hrady a jejich úloha*, s. 186–188.

¹⁵⁵ JANIŠ, D. – KOHOUTEK, J.: *Středověké osídlení*, s. 140–141.

Arnoltovicím se bohužel nedostalo odborného výzkumu jako v případě Rožnova, dřívější výkopy asi prokázaly existenci zděných základů na ploše lokality, ovšem bez dokumentace. To alespoň trochu kompenzuje poměrně vzácný nález pečeti, které bylo náhodně objeveno při stavbě sklepa na svahu kopce roku 1964. Tento celokovový typář nesl špatně čitelný opis a v pečetním poli dvě zkřížené sekery (bradatice) na gotickém štítku. Jedná se o erbovní znak pánů z Bystřice, kteří drželi panství v husitském období. Majitelem pečeti byl Záviš, bratr držitele tvrze Hereše z Bystřice, jehož jméno je nejlépe čitelnou částí opisu. Záviš je již roku 1422 zmíněn jako nebožtík, po jeho smrti bylo pečeti zneplatněno křížem vyrytým přes pečetní pole.¹⁵⁶

4.2.3. Fortifikace v trati Zádvoří

Tato bezejmenná lokalita se nachází v prostoru mezi Stříteží a Veselou v trati zvané Zádvoří. Jedná se o terasu obtékanou řekou Bečvou a Zádvořským a Černým potokem. Erozní činnost vodotečí způsobila (a stále působí) postupné ničení lokality, jejíž původní velikost i podoba je dnes jen těžce odhadnutelná. Dochovala se vnitřní plocha o rozměrech cca 18 x 7 metrů a rovněž příkop zaznamenaný v délce cca 25 m, šířce cca 8 m a hloubce cca 1,5 m. Způsob vedení příkopu doplněného o val by mohl naznačovat, že lokalita měla dříve tvar ostrožny, kterou opevnění oddělovalo od přístupové strany. Jinak se fortifikace spoléhala hlavně na prudké svahy a přítomné vodoteče. Je ovšem možné, že právě tento obranný prvek způsobil následnou zkázu lokality, jelikož mohlo dojít k destabilizaci podloží či přímo sesuvu půdy. Je těžké vyvozovat bližší závěry, protože fortifikace samotná se v písemných pramenech vůbec nezmiňuje a minimum archeologických nálezů, navíc s nízkou chronologickou citlivostí, umožňuje pouze obecné zařazení do středověku. Autor článku spojuje tuto, snad tvrz, s Jiříkem ze Stříteže známým z roku 1297.¹⁵⁷ Stejně tak ale mohla tato fortifikace zastávat funkci strážního bodu, jelikož se nacházela na přibližně poloviční cestě mezi hradem Rožnovem a Arnoltovicemi. Navíc kolem ní procházela původní cesta z Meziříčí do Rožnova a přímo pod fortifikací ležel brod přes řeku Bečvu. Přestože se dnes lokalita nachází na katastru obce Střítež, ve středověku nejspíš náležela k Veselé. Ukazuje na to charakter plužiny obou vsí, dle něhož lze za původní hranici označit Černý potok. Dnes ovšem Stříteži náleží i část území ležící za potokem včetně trati Zádvoří.¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ FIALOVÁ, Vlasta: *Pečetitko ze zaniklé tvrze Arnoltovice*, s. 131–141.

¹⁵⁷ ZAJÍC, P.: *Středověká fortifikace v trati Zádvoří, k. ú. Střítež nad Bečvou*, s. 224–233

¹⁵⁸ BALETKA, T. a kol.: *Veselá*, s. 183–185.

4.3. Kartografické materiály

Nejvhodnějším kartografickým pramenem pro studium struktury osídlení, půdorysu, tvaru plužiny i rozlohy katastrů sídlišť je tzv. stabilní katastr z první poloviny 19. století. Jeho hodnota spočívá v tom, že na rozdíl od starších katastrů (např. tereziánského katastru) obsahuje i geometrické zobrazení sídlišť pomocí trigonometrické sítě v měřítku 1:2880. Přestože jej od období vrcholné kolonizace dělí několik století, stále může, při kritickém zhodnocení, posloužit jako zdroj informací, neboť i přes měnící se zástavbu si řada sídlišť ponechala svůj „středověký půdorys“, který je stále patrný i na mapách z 19. století. V dnešní době již není zdaleka tolik viditelný zvláště kvůli v tomto směru značně destruktivnímu 20. století.¹⁵⁹

Pro středověké osídlení obecně platí velká regionální různorodost, která neumožňuje obecnější závěry. Značné rozdíly lze pozorovat mezi starou sídelní oblastí a hornatou pohraniční krajinou. V úrodných nížinách se osídlení koncentrovalo od nejstarších dob a už od 12. století zde docházelo k zakládání nových sídlišť. Vrcholná kolonizace již tedy pouze přispěla k ještě většímu zahuštění osídlení, jehož důsledkem bylo praktické odlesnění některých oblastí.¹⁶⁰ Nově vznikající vsi tedy mívaly katastry determinované hranicemi okolních sídlišť, a proto bývají spíše menší rozlohy. Značně odlišná byla situace u pohraničních oblastí, které pro svou hornatost i méně úrodnou půdu nezaznamenaly až do druhé poloviny 13. století trvalé osídlení. Dalším důvodem byla i přítomnost hustého pohraničního lesa, jenž plnil funkci ochranné bariéry. I ten však postupně ustupoval stále se rozšiřujícímu osídlení, které se koncentrovalo podél řek a v horských údolích.¹⁶¹ Mezi horská údolí se řadí i Rožnovská brázda. Protože Rožnovská Bečva, tvořící osu celého údolí, měla (a dodnes má) tendenci výrazně meandrovat a vylévat se z koryta zvláště v jarních měsících, byly zdejší vsi zakládány podél jejích podstatně menších přítoků. Dnes tyto potoky zpravidla nesou jméno vsi, jejíž osu vytváří, kupříkladu Zašovský, Hrachovecký či Hážovický potok.¹⁶² Protože oblast nebyla dříve osídlena, mohly zde být vyměřené typické vrcholně kolonizační vsi. Usedlosti těchto lesních lánových vsí stály v řadách na obou březích potoka, a k nim vyměřené úzké pruhy plužiny se zpravidla táhly od humen až k hranicím katastru.¹⁶³

Oblast Valašska má jedno specifikum, které značně ztěžuje vyvozování přesnějších závěrů, zvláště týkajících se rozsahu osídlení. Jedná se o tzv. pasekářskou kolonizaci probíhající

---

¹⁵⁹ BOHÁČ, Z.: *Katastry*, s. 17–70.

¹⁶⁰ ŽEMLIČKA, J.: *Království v pohybu*, s. 93–102.

¹⁶¹ BOHÁČ, Z.: *Katastry*, s. 21–70.

¹⁶² ELIÁŠ, M. a kol.: *Geologie*, s. 9 – 48.

¹⁶³ MUSIL, F.: *Osídlování Poorlicka*, s. 18–19.

od 16. do 18. století, jež částečně pozměnila a převrstvila předchozí středověkou sídelní strukturu. Šlo o proces, kdy si poddaní kácením a klučením vrchnostenských lesů vytvářeli pole a louky, které mohly být později i zastavěny, čímž vznikalo rozptýlené pasekářské osídlení. Vrchnost tuto činnosti podporovala, jelikož jí poddaní platili tzv. paseční platy, jež byly výnosnější než dosavadní nevelký užitek z lesů. Dokládá to i privilegium Jana Kuny z Kunštátu, držitele rožnovského a vsetínského panství z počátku 16. století, který vsetínským udělil svobodu zřizování pasek. Podobné privilegium se očekává též pro Rožnovsko, neboť i zde se vcelku podstatně rozšířila výměra zemědělské půdy na úkor lesů. Ve stejné době probíhala ještě tzv. valašská kolonizace, která však neznamenala hromadný příchod cizího obyvatelstva, jak se domnívala starší literatura. Tento spíše ustálený nežli významově správný termín označuje rozšíření salašnického způsobu chovu dobytka z prostoru dnešního Slovenska, který spočíval ve využívání lesů i holých kopců k pastvě ovcí a koz. Valachem býval původně označován pasák dobytka, ovšem po čase byl tento název rozšířen na veškeré obyvatele regionu a došlo k vytvoření poněkud neurčitého zeměpisného pojmu Valaško.¹⁶⁴

Příkladem pasekářské kolonizace v Rožnovské brázdě může být poloha *Na Starém Zubří* označující podstatnou část východní poloviny vsi Zubří, jejíž osídlení je právě doloženo až z novověku.¹⁶⁵ Ještě viditelnějších změn doznal půdorys Rožnovce. Historické centrum městečka se nachází na levém břehu Rožnovské Bečvy a typický lánový půdorys lze spatřovat hlavně u tratí s ním sousedících. Na městečko se nejedná o příliš rozsáhlý katastr, který navíc ze všech stran navazuje na plůžinu vsí Vidče a Tylovic. To vede Dalibora Janiše k závěru, že nejdřív došlo k založení obou vsí a až poté bylo mezi ně vyměřeno městečko Rožnovec. Půdorys ukazuje, že šlo o plánovitou lokaci městečka jako lokálního tržišního centra vybaveného prostorným náměstím, na které ovšem zbylo malé množství půdy.¹⁶⁶ Tento nedostatek se později rozhodli Rožnovští kompenzovat zakládáním pasek na druhé straně řeky Bečvy a také východněji podél Rožnovské Bečvy, kde vzniklo osídlení nesoucí název Bečvice, z něhož se později vyprofilovaly vsi Dolní, Prostřední a Horní Bečva. Podobně vznikly i vesnice Hutisko a Solanec.¹⁶⁷

Oblast Rožnovské brázdy se vyznačuje poměrně řídkou sídlištní sítí, kterou však tvoří vesnice se značně rozlehlými katastry. Alespoň orientačně lze využít informací z výkazů ploch stabilního katastru. Vesnicí s nejmenším katastrem je Veselá se 468 ha. K menším vsím náleží

---

¹⁶⁴ BALETKA, L.: *Doba předbělohorská*, s. 167–169.

¹⁶⁵ JANIŠ, D.: *Páni z Krásna*, s. 33.

¹⁶⁶ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 27.

¹⁶⁷ BALETKA, L.: *Doba předbělohorská*, s. 167–169.

ještě Malá Lhota, Hrachovec, Hážovice a Tylovice. Následují vesnice s výměrou nad 700 ha, mezi něž se řadí Velká Lhota, Vigantice, Strítež a Krhová. Zvláště velkou rozlohu pak má Vidče (1 492 ha), Zašová (1 753 ha) a Zubří (2 909 ha), které je dokonce o trochu větší než městečko Rožnovec. Oproti tomu v podstatně hustěji osídleném Kelečsku i Meziříčsku jsou rozlehlejšími vesnicemi Choryně s 910 ha nebo Branky s 1078 ha. Ostatně samotná Kelč má pouze 791 ha. Je ovšem třeba dodat, že podstatnou část katastrů vsí Rožnovské Brázdy tvoří lesy a rovněž louky a pastviny vytvořené právě za pasekářské kolonizace.¹⁶⁸

Přestože z hlediska územní rozlohy bylo rožnovské panství poměrně rozsáhlé, lze předpokládat, že hustota osídlení nebyla příliš vysoká. Vliv na to jistě měla i geografická poloha, jelikož se jednalo o poměrně odlehlou oblast ve vyšších nadmořských výškách s méně kvalitní zemědělskou půdou ležící v sousedství uherského království. Naznačovat to může i privilegium Lacka z Kravař z roku 1411, který jako hlavní důvod svého rozhodnutí uvádí snahu ulehčit život poddaným, kteří „*sužování bývají buďto pro nedostatek obilí, kteréž na ně pro položení místa neúrodného velmi často přichází i tolikéž pro množství jelenů, jichžto všedním jedením to, což se jim urodí, spaseno bývá, i skrze zkázu našeho městečka a vsí povodněmi a válečnými časy, když země moravská bezděčnými válkami soužena byla, od kteréhožto my a naši poddaní nikoli prosti jsme nebyli.*“ Lacek navíc doufá, že tato výsada pomůže zvýšit výnosy plynoucí z panství a také přiláká nové osadníky.¹⁶⁹

4.4. Toponomastika

Studium jmen sídlišť, městských částí či jednotlivých tratí může rovněž posloužit jako důležitý zdroj informací. Vedle vysvětlení významu jednotlivých názvů lze zkoumat též jejich vznik a vývoj v čase. Existuje řada způsobů, jak mohly jednotlivé vsi získat své jméno. Časté bývalo odvození názvů od osobních jmen, ať už lokátorů, vrchnosti či rychtářů. Jindy mohly odrážet svou geografickou polohu nebo okolní řeky a pohoří. V oblasti podél Rožnovské Bečvy lze nalézt zástupce od každé z uvedených kategorií. Ves Brňov, a zvláště její původní název Brunnov, odkazuje na olomouckého biskupa Bruna. U Tylovic, Hážovic a Vigantic lze hledat německá jména lokátorů Tilla, Hase a Weiganda.¹⁷⁰ Na svou polohu při soutoku Rožnovské a Vsetínské Bečvy odkazuje město Meziříčí. Je třeba ještě zmínit Hrachovec a Zubří, jejichž

---

¹⁶⁸ Indikační skici i výkazy ploch stabilního katastru jsou dostupné na <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

¹⁶⁹ ZAJÍC, P. (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 65–66.

¹⁷⁰ JANIŠ, D.: *Hrad a město Rožnov*, s. 25.

názvy mohly odrážet situaci v okolí, v němž se mohl vyskytovat hrachový porost a zubří. V případě samotného Rožnova je to trochu složitější. Hledá-li se původ v němčině, nabízí se slovo *Rosenau*, tedy „*růžová paseka*“, čemuž by byl nejpodobnější „*Rosenow*“ z roku 1366. Mohlo však jít též o prosté české slovo „*rožen*“.¹⁷¹

4.4.1. Lhoty

Specifickou kategorií jsou Újezdy a Lhoty. Jedná se totiž o skupiny vsí, které jsou zpravidla definované určitými charakteristickými znaky. Právě Lhota je velmi časté jméno užívané pro nově vzniklé vsi ve 13. a 14. století. V Čechách se jich nachází přes 300 a na Moravě a ve Slezsku přes 100. Název je odvozen ze staročeského slova „*lhota*“ užívaného ve významu ulehčení či osvobození. Kolonisté tedy byli na určitou dobu, resp. lhůtu přesně vymezenou počtem let, osvobození od závazků vůči vrchnosti, aby mohli svou ves vybudovat.¹⁷²

Lhoty bývají běžně charakterizované jako menší vsi zakládáné mnohdy ve výše položených oblastech s méně kvalitní půdou, a proto i s vyššími nároky na kultivační práce. Rovněž se považují za lokační díla spíše drobných šlechticů, pro něž to byl výhodný způsob, jak rozšířit vlastní majetky. Lhoty se od sebe odlišovaly různými přívlasky, které se navíc mohly pro jednu ves hned několikrát změnit.¹⁷³ V oblasti podél Rožnovské Bečvy i přilehlé části Meziříčska vznikl poměrně velký počet Lhot. Dodnes tento název nesou Velká a Malá Lhota, které jsou i dobrým příkladem Lhot měnicích svůj přívlastek v průběhu času. Roku 1411 se uvádí jako Stachova a Tomášova Lhota, roku 1505 již jako Lukášova a Malá Lhota.¹⁷⁴ Z názvů jiných vesnic naopak „Lhota“ zmizela a zůstal pouze přívlastek. Ukazuje na to koncovka -á, jako třeba Krhová, Veselá či Zašová. U Zašové se navíc předpokládá pojmenování po lokátorovi a původní název vsi by tedy mohl znít Zachova Lhota.¹⁷⁵

4.4.2. Národnost kolonistů

Určovat národnost osadníků sídlišť je náročné a ošemetné, zpravidla pro naprostou absenci pramenů s takovouto vypovídající hodnotnou, ale také proto, že se nejednalo o separátní záležitost, kdy by celé sídliště tvořili pouze domácí či pouze německy mluvící kolonisté. Pro vsi ležící podél Rožnovské Bečvy se však předpokládá osídlení domácím

---

¹⁷¹ HOSÁK, L. – ŠRÁMEK, R.: *Místní jména*, 1. díl, s. 297; 2. díl., s. 390–391 a s. 800.

¹⁷² KLÁPŠTĚ, J.: *Proměna českých*, s. 248–250.

¹⁷³ BOHÁČ, Z.: *Újezdy a Lhoty. Příspěvek k dějinám osídlení středověkých Čech*, s. 3–25.

¹⁷⁴ ZAJÍC, Petr (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská*, s. 68–69.; ZDO XXV, s. 354, č. 188.

¹⁷⁵ BALETKA, T. a kol.: *Zašová*, s. 43.

obyvatelstvem. Podporovat to může odlehlost oblasti a její vzdálenost od německy mluvících zemí, rovněž převažující české názvy sídlišť, z nichž se spíše odvodily jejich německé ekvivalenty. Jistá německá menšina by se dala předpokládat snad pouze v městě Meziříčí. Bývalo ovšem časté, že i v případě kolonizace domácími osadníky bývali lokátoři německého původu, což dokazuje zuberský Pertold nebo z názvů vesnic odvození Zach či Has.¹⁷⁶

4.4.3. Příklad využití toponomastických a kartografických pramenů:

vsi Hondorf, Vyšová a Nová Vyšová

Pro oblast kolem Rožnovské Bečvy platí, že většinově není obtížné identifikovat jednotlivé vsi, které od svého počátku až do současnosti nesou stejná, případně jen mírně pozměněná jména, a dodnes existují, ať už samostatně, či jako místní část jiného sídliště. Přesto však panují otázky týkající se identifikace a lokalizace vsí Vyšová, Nová Vyšová a Hondorf. Obě Vyšové se totiž v pramenech zmiňují pouze jednou, a to v zápise v olomouckých deskách o majetkové transakci z roku 1374. Čeněk z Drahotuš zde směnil své statky v Morkovicích za vesnice Vyšovou a Novou Vyšovou s příslušenstvími, patronátním právem, loukami a lesem u Bečvice („*pro villis Wysshowa et noua Wyssowa...cum silua circa Beczwicz*“), které patřily bratrům Chotenovi, Stonařovi, Vršovi a Buškovi z Krásna.¹⁷⁷ Zápis bohužel kromě vodítka v podobě lesa u Bečvice, tedy řeky Bečvy, nijak blíže neupřesňuje, kde se vsi nacházely.

Když roku 1505 rožnovské panství odkoupili páni z Kunštátu, objevuje se ve výčtu majetku též „*puol vsi pusteje Hondorf*.“¹⁷⁸ Jedná se o jedinou zaniklou středověkou ves v oblasti kolem Rožnovské Bečvy. V písemných pramenech o ní žádné bližší informace nejsou, a proto zde přichází na řadu kartografické materiály a toponomastika, které mohou nabídnout hned několik vodítek k lokalizaci vsi. Hlavní osu vesnice Zubří totiž tvoří Zuberský potok, zvaný též jako Hodorfský, který pramení pod horským sedlem v prostoru Veřovických vrchů. Jedná se o průsmyk umožňující přechod horského masivu na druhou stranu, kde se nachází vsi Mořkov a Veřovice, což z něj dělá důležitou spojnici a zároveň přirozenou křižovatku horských cest. Právě tato oblast je na mapě stabilního katastru označena jako lesní trať Hodorf. Historici i archeologové hledají ves Hondorf přímo v horském sedle, které se nachází asi 5 km severně od centra dnešního města Zubří v nadmořské výšce přibližně 684 m n. m. Pro osídlení je příznivější jižní strana sedla, ovšem dnes se zde již žádné viditelné pozůstatky osídlení nenachází. Důvod zániku vsi lze pouze odhadovat, ale nabízí se velká nadmořská výška, neúrodná půda i malá

---

¹⁷⁶ BALETKA, T. a kol.: *Veselá*, s. 23.

¹⁷⁷ ZDO 1, str. 1, č. 4.

¹⁷⁸ ZDO XXV, s. 354, č. 188.

rozloha sedla. Název vsi Hondorf nejspíš pochází z německého Hohendorf či Hochdorf, tedy vysoko položená ves, což je hlavním důvodem, proč je zde hledaná spojitost s Vyšovou a Novou Vyšovou. Většina autorů vsi přímo ztotožňuje a název Hondorf tedy považuje za německý ekvivalent Vyšové.¹⁷⁹ Vystává však otázka, kterou z Vyšových ztotožnit s Hondorfem a kde hledat druhou Vyšovou. Do tohoto již dostatečně zamotaného balíčku zahrnujícího různé kombinace možných vztahů mezi Hondorfem, Vyšovou, Novou Vyšovou ale i blízkým Zubřím ještě může přibýt další činitel v podobě pusté Zašové zmiňované roku 1374.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ ANLAUF, Jan – ANLAUFOVÁ, Šárka: *Lokalizace zaniklé středověké vsi Hondorf na Rožnovsku*, s. 54–66.

¹⁸⁰ CDM XV, 132-133, č. 160.

Závěr

Přestože jsou písemné prameny místy značně torzovité, jde s jejich pomocí, a samozřejmě i s využitím dostupné odborné literatury, sledovat průběh kolonizační vlny, která do údolí Rožnovské Bečvy dospěla v poslední třetině 13. století. Vcelku logicky postupoval osídlovací proces brázdou od soutoku obou Bečev směrem vzhůru až do oblasti Rožnovska, kam dospěl asi v polovině 14. století. Řeka Bečva vytvářela přirozenou hranici mezi majetky olomouckých biskupů, kteří prostřednictvím svých leníků kolonizovali levou polovinu údolí, a vytvářejícím se pravobřežním dominiem pánů z Krásna. Celý osídlovací proces ukončili páni z Kravař, kteří postavili hrad Rožnov a v jeho okolí vysadili městečko Rožnovec a vsi Tylovice, Hážovice a Vigantice.

Asi již na přelomu 13. a 14. století se na Meziříčsku zformovalo biskupské lenní panství Arnoltovice, které zahrnovalo i město Meziříčí a vesnice Hrachovec, Veselá a Střítež. V jeho sousedství se nacházelo další léno, jež tvořily vsi Brňov a snad i Velká a Malá Lhota, které nejspíš založil Mikuláš ze Šaumberku. Na protějším břehu své panství vytvořil rod píšící se podle vsi Krásno, který držel i Zašovou a Zubří. Čas rožnovského panství přišel až kolem poloviny 14. století, kdy o oblast projevil zájem mocný moravský rod pánů z Kravař, kteří osídlili Rožnovsko a položili tak základy budoucímu rozsáhlému dominiu. Samotný vznik panství bohužel prameny neosvětlují a k dispozici je až výčet jeho rozlohy z roku 1411, kdy se skládalo z hradu Rožnova, městečka Rožnovce, vsí Hážovic, Vigantic, Vidče, Zubří, Zašové, Stříteže, Stachovy a Tomášovy Lhoty (Velké a Malé Lhoty) a Brňova. Vzhledem k tomu, že součástí panství byly vesnice založené na biskupské půdě, ale i původně alodní statky pánů z Krásna, vyvstávají otázky o právní povaze nejen hradu Rožnova, ale i celého panství. Tato práce souhlasí se závěry Dalíboru Janíše, že hrad Rožnov byl ve 14. století předmětem léna, jak naznačují i dvě biskupské listiny, v nichž je zmíněn. Ovšem na počátku 15. století, nejspíš v době, kdy panství spravoval Lacek z Kravař, došlo k jeho alodizaci, na což poukazují jeho následné zápisy v zemských deskách.

Vedle písemných pramenů využívala tato práce i dalších dostupných zdrojů, jakými byly archeologické výzkumy a průzkumy, které přispěly hlavně k poznání fortifikační architektury v oblasti. Přínosná se ukázala být i práce se stabilním katastrem, přestože zde podstatné ztížení způsobuje tzv. pasekářská kolonizace, která se výrazně zapsala do půdorysné situace jednotlivých sídlišť. Při snaze o obecnou charakteristiku lze uvést, že vsi Rožnovské Brázdy byly zakládány podél jednotlivých přítoků řeky Bečvy a většina z nich náleží

k typickým lesním lánovým vsím, jejichž plužiny se v dlouhých úzkých pásech táhly od usedlostí až po hranice katastru. Hustota sídlištní sítě je podstatně nižší než na Meziříčsku nebo Kelečsku a i z toho důvodu se zde nachází půdorysně poměrně rozlehlé vsi, jejichž osídlení však bylo spíše skromnějšího rázu, jak dokládají i zmínky v písemných pramenech. Předpokládá se, že oblast kolonizovali osadníci domácího původu, na což ukazují i převažující české názvy sídlišť, ovšem mnohdy pod vedením lokátorů s německými jmény, od nichž si některé vesnice odvodily své pojmenování.

Zbytky zdiva, které se dnes nachází na kopci Hradisko, zdaleka nepředstavují důstojnou památku středověkého hradu, který dvě stě let plnil funkci centra panství a šlechtického sídla. Jeho majitelé mnohdy pocházeli z předních šlechtických rodů na Moravě, ať už šlo o pány z Kravař, Cimburky, pány z Kunštátu či z Pernštejna. Protože rožnovské panství bylo zpravidla součástí rozsáhlých dominií svých držitelů, nebyl Rožnov hlavním panským sídlem, avšak prakticky u každého šlechtice jsou známy listiny, které na hradě vydal, některé z nich přímo určené okolnímu panství. Na závěr lze alespoň říct, že přestože se na půdě rožnovského panství zrovna „nepsaly dějiny“, stále se může pyšnit bohatou historií, která by si zasloužila větší pozornost nejen odborné literatury, ale také od širší veřejnosti.

Seznam zkratek, pramenů a literatury

Seznam zkratek

AČ – Archiv český

CDM – Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae

LCS – Libri citationum et sententiarum

ZDO – Moravské zemské desky olomoucké cúdy

Seznam pramenů

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství Olomouc, *Testament olomouckého biskupa Bruna*, inv. č. 788, sign. CIa9

CHLUMECKY, Petr – CHYTIL, Josef – DEMUTH, Karel – WOLFSKRON, Adolf (edd.): *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren (1348-1466). I. Olmützer Cuda*. Brün 1856.

BOČEK, Antonín – CHYTIL, Josef – CHLUMECKY, Petr – BRANDL, Vincenc – BRETHOLZ, Bertold (edd.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. IV.–XV.* Olomouc – Brno 1845–1903.

BRANDL, Vincenc (ed.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕuhonné a nálezové. III, IV*, Brno 1880–1882.

KALOUSEK, Josef (ed.): *Archiv český. XV*, Praha 1896.

MATĚJEK, František (ed.): *Moravské zemské desky 1480–1566. II. Kraj Olomoucký*. Brno 1948.

ZAJÍC, Petr (ed.): *Pamětní kniha Meziříčská: paměti Ondřeje Sivého a jeho následovníků*. Valašské Meziříčí 2021.

Seznam literatury

ANLAUF, Jan – ANLAUFOVÁ, Šárka: *Lokalizace zaniklé středověké vsi Hondorf na Rožnovsku*. Acta musealia: Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín 16, 2018, č. 1–2, s. 54–66.

BALETKA, Ladislav a kol.: *Valašské Meziříčí*. Praha 2017.

BALETKA, Ladislav – KOLÁČEK, Jan: *Zubří 1310-2010: cesta ke kořenům*. Zubří 2010.

BALETKA, Ladislav: *Doba předbělohorská*. In: Nekuda, Vladimír (ed.): Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko. Valašské Meziříčí – Brno 2002, s. 162–180.

BALETKA, Tomáš: *Od velké kolonizace do konce středověku*. In: Nekuda, Vladimír (ed.): Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko. Valašské Meziříčí – Brno 2002, s. 146–161.

BALETKA, Tomáš: *Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa*. Praha 2004.

BALETKA, Tomáš: „*Na třetí pak straně Proskovice a Hrabová*“: *konec jednoho mýtu a nový pohled na stav severovýchodní Moravy ve 13. století*. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín 51, 1997, s. 4–15

BALETKA, Tomáš a kol.: *Veselé v proměnách časů*. Zašová 2021.

BALETKA, Tomáš a kol.: *Zašová v proměnách časů*. Zašová 2020.

BOHÁČ, Zdeněk: *Újezdy a Lhoty. Příspěvek k dějinám osídlení středověkých Čech*. Historická geografie 12, 1974, s. 3–25.

BOHÁČ, Zdeněk: *Katastry – málo využitý pramen k dějinám osídlení*. Historická geografie 20, 1982, s. 15–87.

BOHÁČ, Zdeněk: *K některým geografickým aspektům středověkého osídlení v našich zemích*. Historická geografie 10, 1973, s. 14–20.

BOHÁČ, Zdeněk: *Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení*. Československý časopis historický 21, 1973, s. 369–388.

DURDÍK, Tomáš – BOLINA, Pavel: *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*. Praha 2001.

ELIÁŠ, Mojmír a kol.: *Geologie*. In: Nekuda, Vladimír (ed.): Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko. Valašské Meziříčí – Brno 2002, s. 9–48.

FIALOVÁ, Vlasta: *Pečetítka ze zaniklé tvrze Arnoltovice (příspěvek k historii husitství na Moravě)*. Vlastivědný věstník moravský 17, 1965, č. 2, s. 131–141.

- GALUŠKA, Luděk – KOUŘIL, Pavel – MITÁČEK, Jiří: *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno 2008.
- HRABOVÁ, Libuše: *Biskup Bruno ze Schauenburgu a hospodářské přeměny na Moravě ve XIII. století*. In: Fífková, Renáta (ed.): *Sága moravských Přemyslovců. Život na Moravě od XI. do počátku XIV. století*. Olomouc – Brno 2006, s. 145–152.
- HRABOVÁ, Libuše: *Ekonomika feudální državy olomouckého biskupství ve druhé polovině 13. století*. Praha 1964.
- JANIŠ, Dalibor: *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm 2001.
- JANIŠ, Dalibor: *Páni z Krásna, jejich majetkové zázemí a sociální vazby (K otázce stratifikace moravské šlechty ve vrcholném středověku)*. Acta musealia: Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín 18, 2020, č. 1–2, s. 24–53.
- JANIŠ, Dalibor – KOHOUTEK, Jiří: *Hrady a jejich úloha ve struktuře osídlení horního Pobečví*. Archaeologia historica 27, 2002, s. 179–195.
- JANIŠ, Dalibor – KOHOUTEK, Jiří: *Středověké osídlení*. In: Nekuda, Vladimír (ed.): *Okres Vsetín. Rožnovsko-Valašskomeziříčsko-Vsetínsko. Valašské Meziříčí – Brno 2002*, s. 131–145.
- JANIŠ, Dalibor: *Rozsah újezdu Franka z Hückeswagenu a statky olomouckého biskupství na severovýchodní Moravě* In: Galuška, Luděk – Kouřil, Pavel – Mitáček, Jiří: *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno 2008, s. 195–203.
- KLÁPŠTĚ, Jan: *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2005.
- KOHOUTEK, Jiří: *Geneze a vývoj hradní architektury jihovýchodní Moravy ve 12.–15. století*. Archaeologia historica 19, 1994, s. 153–175.
- KOHOUTEK, Jiří: *Hrady jihovýchodní Moravy*. Zlín 1995.
- KOHOUTEK, Jiří: *Hrady a tvrze jihovýchodní Moravy ve 13. a 14. století*. In: Galuška, Luděk – Kouřil, Pavel – Mitáček, Jiří: *Východní Morava v 10. až 14. století*. Brno 2008, s. 185–194.
- KOHOUTEK, Jiří: *Hrady v oblasti Vizovické vrchoviny. Pozdně středověké kachle z hradu Rožnova*. Pravěk, supplementum 12, Brno 2003.
- KOHOUTEK, Jiří: *Sondážní výzkum na hradě Rožnově*. Přehled výzkumů 31, 1989, s. 73.
- KOHOUTEK, Jiří: *Výzkum středověkých hradů v oblasti Vsetínských vrchů*. Archeologiahistorica 16, 1991, č. 1, s. 214–254.
- MUSIL, František: *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí Třebovky a Moravské Sázavy*. Ústí nad Orlicí 2002.
- PAPAJÍK, David a kol.: *Dějiny města Kelče*. Kelč 2004

PSÍK, Richard.: *1267 závěť Bruna ze Schauenburku, olomouckého biskupa*. In: Antonín, Robert (ed.): Ostrava: Počátky a vývoj středověkého města. Statutární město Ostrava 2017, s. 9–15.

PLAČEK, Miroslav: *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*. Praha 2001.

SOBOTKA, Richard. *Hrad Rožnov: minulost i současnost*. Rožnov pod Radhoštěm 1997.

SOMER, Tomáš: *Nástup Bruna ze Schauenburka na biskupský stolec v Olomouci*. In: Kalous, Antonín – Stejskal, Jan – Šrámek, Josef (edd.): Jedinec a evropská společnost od středověku do 19. století. Olomouc 2014, s. 129–144.

ŠTĚTINA, Jan – JANÁL, Jiří – VRBA, Radim: *Hrad Rožnov – nová zjištění v podobě východního paláce*. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka 20, 2009, č. 3, s. 38–41.

ZAJÍC, Petr: *Středověká fortifikace v trati Zádvoří, k. ú. Stržitež nad Bečvou*. Acta musealia: Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín 19, 2021, č. 1–2, s. 224–233.

ŽEMLIČKA, Josef: *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha 2014.

ŽEMLIČKA, Josef: *Počátky Čech královských*. Praha 2002.

Resumé

Although Rožnov pod Radhoštěm is famous for its Wallachian Open-Air Museum and its past as a spa town, little is known about its history, especially at medieval times. One of the reasons would be the lack of professional literature, which is only slowly improving mainly thanks to Ladislav Baletka, Tomáš Baletka, Jiří Kohoutek and Dalibor Janiš. Another reason is that the sole preserved medieval monument in the area is the ruin of the Rožnov Castle. Therefore the aim of this bachelor's thesis is to focus on the settlement process in the area around the Rožnovská Bečva and the origins of all the existing villages and towns in the vicinity.

First, it is necessary to define all important terms, such as colonization, emphyteusis, lokator etc. Subsequently, it is possible to proceed with the settling of Eastern Moravia. Among the most distinctive were the activities of bishops of Olomouc in the area around Kelč and Valašské Meziříčí. Through their vassals, they also colonized the left bank of the Rožnovská Bečva, which resulted in the founding of the town of Meziříčí and villages of Hrachovec, Veselá, Střítež, Vidče and the rather remote Velká Lhota, Malá Lhota a Brňov. Meziříčí, Hrachovec, Veselá and Střítež became parts of the Arnoltovice fiefdom. On the opposite bank, the domain of lords of Krásno was established, which consisted of villages of Krásno, Zašová, Vyšová, Nová Vyšová and Zubří. In the middle of the 14th century, a powerful noble house of Kravaře took interest in the region and colonized the area around Rožnov. Thanks to their activities, the Rožnov Castle, the town of Rožnovec and the villages of Vigantice, Hážovice and Tylovice were founded. During the 2nd half of the 14th century, Rožnov domain was established and by the year 1411 it consisted of Rožnovec, Hážovice, Vigantice, Vidče, Střítež, Zubří, Zašová, Brňov, Velká Lhota and Malá Lhota. There are two opinions whether the Rožnov Castle was an allodium or fief. This thesis agrees with the conclusions of Dalibor Janiš that Rožnov was a fief in the 14th century, but became an allodium at the beginning of the 15th century.

Apart from written sources, information from archaeological excavations was also used. This especially helped in the reconstruction of the appearance of the Rožnov Castle, from which only a ruin has been preserved. Cartographic sources, mainly Stablní katastr from the 19th century, also proved to be useful. It shows that villages located in Rožnovská Brázda had relatively large cadastres, although a significant part of them were forests and meadows. In addition, toponomastics was used since it can provide information about geographic names,

mainly their origins and meanings. It shows that there were numerous villages named Lhota in the area around the Rožnovská Bečva and the town of Meziříčí, although but few have kept this name. Many other villages derived their names from their founders, owners or advocates. The combination of toponomastics and cadastres also helped to identify and locate the villages of Vyšová, Nová Vyšová a Hondorf.

To conclude, it can be stated that even though Rožnov domain was rather remote, less populated and not very profitable, it was usually owned by prominent Moravian noble families and that the Rožnov Castle served as their residence for almost two centuries.